

Avsedd för
Göteborgsregionen (GR)

Typ av dokument
Rapport

Datum
Mars 2021

Inom ramen för
EU Interreg Östersjöprojektet Land-Sea-Act (<https://land-sea.eu/>)

KARTLÄGGNING & ANALYS MARITIMA NÄRINGS- LIVETS MARK- & VATTENANSPRÅK

KARTLÄGGNING & ANALYS

MARITIMA NÄRINGSLIVETS MARK- & VATTENANSPRÅK

Projektnamn **Kartläggning och analys av det maritima näringslivets mark- och vattenanspråk (i Göteborgsregionen, Orust och Uddevalla)**

Projekt nr **1320053017**

Mottagare **Ida Lindbergh, Göteborgsregionen (GR)**

Typ av dokument **Rapport**

Version **1.0**

Datum **2021-03-31**

Förberett av **Vidar Glette & Gideon Watchefo, Ramboll**

Inom ramen för **EU Interreg Östersjöprojektet Land-Sea-Act (<https://land-sea.eu/>)**

Mer information **Göteborgsregionens webbplats är <http://goteborgsregionen.se/>. Här finns information om kartläggningen och EU-projektet Land-Sea-Act samt om kustzonsplaneringen i området. Information kan också fås via Göteborgsregionens växel (031-335 50 00, gr@goteborgsregionen.se) samt kontaktperson för projektet (se "Mottagare" ovan).**

Ramboll
Vädursgatan 6
Box 5343
402 27 Göteborg

T +46 (0)10 615 60 00
<https://se.ramboll.com>

SAMMANFATTNING

Ett arbete över tid både inom EU Interreg Östersjöprojektet Land-Sea-Act och det mellankommunala samarbetsprojektet för kustzonsplanering i Göteborgsregionen, Orust och Uddevalla bekräftar att många ofta motstående intressen möts i gränslandet mellan kust och hav. Representanter från de åtta kommunerna i området har bland annat identifierat ökat kunskap om maritima näringars mark- och vattenbehov som ett behov i den fysiska planeringen.

Denna kartläggning har som mål att fördjupa bilden av de maritima näringarna i området, vilka skillnader som finns mellan olika sektorer, vilka lokaliseringsfaktorer som är avgörande, och hur verksamheterna uppskattar sitt framtida ytbehov. Syftet är att informera kommunernas fysiska planering i kustzonen och ge anslag till fortsatt arbete mot en effektiv och varsam mark- och vattenanvändning.

Kartläggningen genomfördes under tre månader i början på 2021 i form av riktade och öppna enkäter samt uppföljande telefonintervjuer med utvalda verksamheter. Tillsammans svarade XX företag på enkätfrågorna, och telefonintervjuer genomfördes med representanter från nio av dessa. Responsen var för begränsad för att kunna dra generella, övergripande slutsatser, men lyckades uppnå en spridning över kommuner och sektorer.

Företagen har delats in i fyra övergripande sektorer: *Fritid och turism*, *Havet som naturresurs*, *Marin teknik och produktion*, samt *Transport*. Närhet till kusten är avgörande för alla sektorer, och nästan alla respondenter behöver tillgång till både mark- och vattenytor i kustzonen för egna anläggningar. Ytbehoven ser lite olika ut baserat på företagens sektorstillhörighet, men skillnader finns också mellan olika typer av verksamheter inom samma sektor.

När det gäller framtiden pekas egna anläggningar på land ut som det största behovet. Detta gäller i synnerhet för verksamheter inom sektorn *Havet som naturresurs*. Varannan verksamhet vill nyttja fler allmänna ytor längs kusten. Detta gäller alla sektorer, och kan vara av betydelse för möjligheten att samexistera med andra intressen längs kusten.

Frågor kring samnyttjande och synergier mellan sektorer och i möte med andra intressen utgjorde en betydande del av enkäten och de uppföljande telefonintervjuerna. Här observerades stora skillnader mellan sektorerna, där verksamheter inom *Fritid och turism* och *Marin teknik och produktion* såg fler möjligheter till samnyttjande av ytor än företag från sektorerna *Transport* och *Havet som naturresurs*. Fördjupande intervjuer visar att detta i många fall beror på juridiska och säkerhetsmässiga hinder. Störst är potentialen för samnyttjande inom den egna sektorn, såframt det inte handlar om en konkurrerande verksamhet.

Många företag uppger också att de redan samarbetar med andra verksamheter och aktörer i stor utsträckning. De efterfrågar istället en bättre dialog med kommunen för att hitta lösningar för att utveckla verksamheten och komma åt den kustnära mark som behövs för detta.

Som komplement till företagsenkäten skickades också enkätfrågor till representanter från de åtta involverade kommunerna för att identifiera områden i kustzonen med särskilt högt utvecklingstryck. Dessa utpekade områden har sedan lagts till grund för urvalet till fördjupade telefonintervjuer. Förhoppningen är att sammanställningen av kommunernas syn och verksamheternas behov kan utgöra en utgångspunkt för fortsatt arbete där de maritima näringarnas potential att bidra till en levande, tillgänglig och attraktiv kustzon året om kan realiseras.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	1
1 Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Intervjustudie 2020	3
1.3 Mål och syfte	3
1.4 Tillvägagångssätt	3
1.5 Disposition	4
2 Planeringsförutsättningar i kustzonen	5
2.1 Plan- och bygglagen om översiktsplanering vid kust och hav	5
2.2 Nationella havsplaner	5
2.3 Riksintressen	5
2.4 Göteborgsregionens mål och fördjupad strukturbild för kustzonen	6
3 Maritima näringslivet har kustnära mark- och vattenanspråk	10
3.1 Maritim näringslivsaktivitet finns längs hela den studerade kustlinjen	10
3.2 Verksamheter med få anställda kan också ha stora ytbehov	12
3.3 Varannan verksamhet har egna anläggningar på mark- och vattenytor	13
3.4 Det maritima näringslivets egna anläggningar finns vid kusten och i kustnära vattenområden	13
4 Maritima näringslivets framtida mark- och vattenbehov	15
4.1 Störst är behovet av egna anläggningar på land	15
4.2 Varannan verksamhet vill nyttja fler allmänna ytor längs kusten	16
5 Avvägningar i kommunal planering	17
5.1 Kustlinjen erbjuder unika lokaliseringsfaktorer för många olika verksamheter	19
5.2 Verksamheter från olika sektorer upplever brist på tillgänglig mark längs kusten	20
6 Potential att samnyttja ytor	22
6.1 Samnyttjande och samverkan mellan maritima verksamheter är utbrett	23
6.2 Det finns praktiska, ekonomiska och juridiska hinder för samnyttjande	24
6.3 Många verksamheter ser potential att effektivisera markanvändningen	24
7 Fortsatt arbete	25
7.1 Möjligheter till ökad samverkan mellan kommuner och verksamheter i kustzonen	25
7.2 Stärka kunskap om maritima näringsars behov i kommunernas fysiska planering	25
7.3 Fördjupade och longitudinella studier om maritima näringslivets ytbehov	26

Bilaga 1. Metodbeskrivning

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Kartläggning och analys av det maritima näringslivets markanspråk i Göteborgsregionen, Orust och Uddevalla är ett arbete som utgör del i projektet EU Interreg Östersjöprojektet Land-Sea-Act (LSA) 2019-2021 (<https://land-sea.eu/>) där Göteborgsregionen är partner.

Göteborgsregionens del i projektet handlar övergripande om att ta fram underlag för en delregional maritim näringslivsstrategi för åtta kustkommuner, från Kungsbacka i söder till Uddevalla i norr. Arbetet bygger vidare på ett mellankommunalt kustzonsprojekt som drevs under åren 2016-2018 där en politiskt beslutad Fördjupad strukturbild för kustzonen arbetades fram som innefattar en kartbild och sex gemensamma överenskommelser och utgör en gemensam grund för hur kust- och havsområdet från Kungsbacka i söder till Uddevalla i norr ska utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt (<https://goteborgsregionen.se/kustzonen>).

1.2 Intervjustudie 2020

Inom ramarna för Göteborgsregionens del i Land-Sea-Act genomfördes en intervjustudie i början av 2020 för att undersöka det maritima näringslivets behov i regionen, se bilaga 1. 130 maritima företag i regionen intervjuades med frågor som fokuserade på bland annat samverkan, behov av mark och lokaler samt kompetensbehov. Företagen representerade olika sektorer inom de maritima näringarna såsom livsmedel, transporter, fiske och besöksnäring. Intervjustudiens resultat indikerade att flera företag ser ett behov av mark för att kunna utvecklas.

1.3 Mål och syfte

I dialog med de medverkande kommunerna identifierades ett behov att fördjupa bilden av företagens markbehov för att bättre kunna integrera behoven i pågående och kommande översiktlig planering i kust- och havsområdet. Behovet av fördjupning avser främst att undersöka hur behoven inom olika sektorer inom de maritima näringarna skiljer sig åt för att nyansera bilden av markbehov. Målet med uppdraget är att ge kommunerna en fördjupad bild och förståelse för de maritima företagens behov av, och anspråk på, mark och vattenområden.

Kartläggningens huvudfokus är alltså att belysa skillnader mellan sektorer inom de maritima näringarna när det gäller anspråk på mark och vatten på kort och medellång sikt (1-5 års sikt). Syftet med uppdraget är att underlätta för kommunerna i hanteringen av dessa anspråk i den fysiska planeringen i kust- och havsområdena.

1.4 Tillvägagångssätt

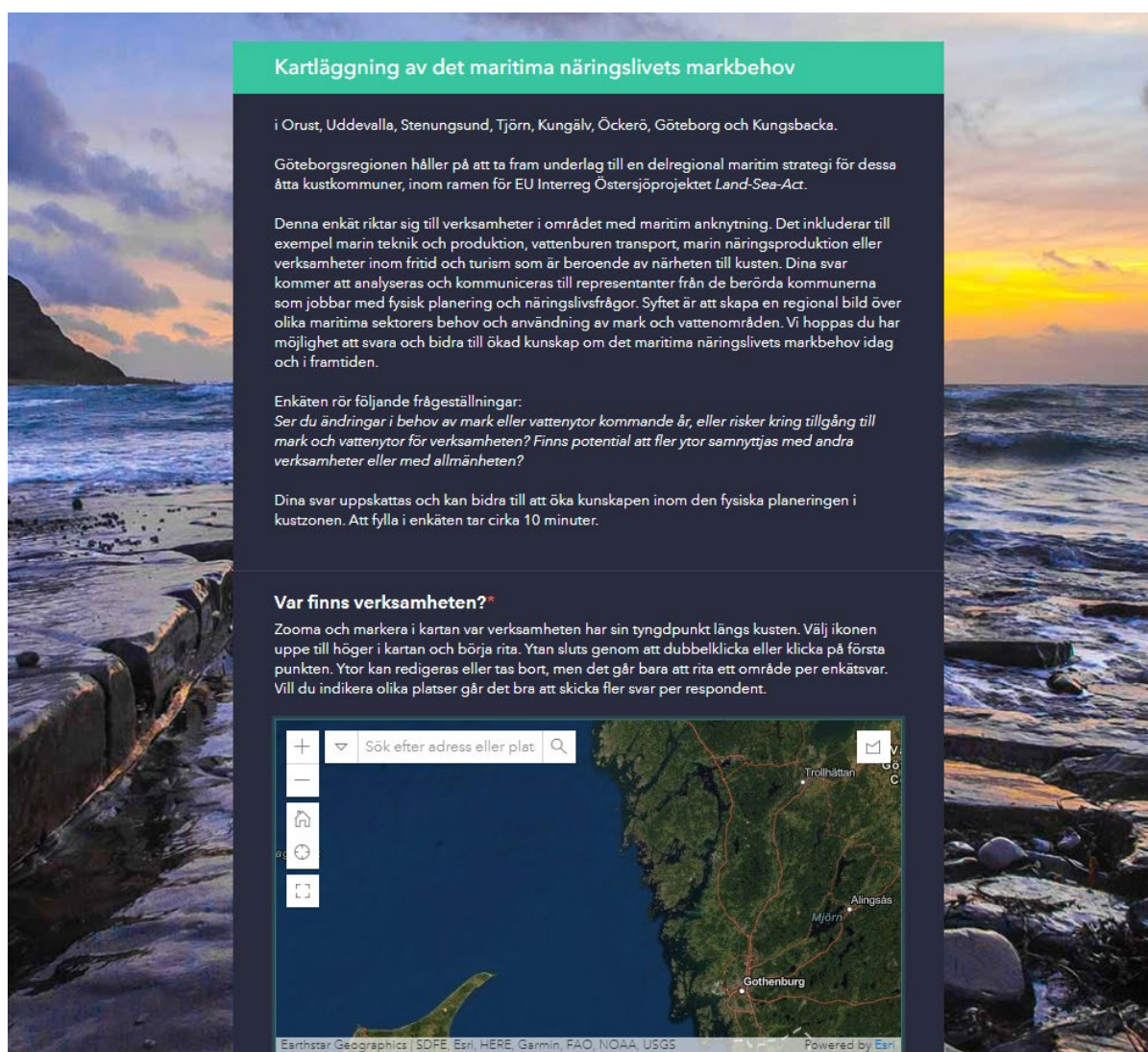
Kartläggningens olika delar är insamling, analys, samt sammanställning och redovisning. Den primära målgruppen är verksamheter inom de maritima näringarna i Göteborgsregionen. Sekundär målgrupp är kommunrepresentanter i de åtta kommunerna. Datainsamling sker via två digitala enkätundersökningar och fördjupande intervjuer via telefon.

Målgruppen maritima näringar operationaliseras i de fyra sektorerna; *Fritid och turism*, *Marin teknik och produktion*, *Havet som naturresurs* samt *Transport*. Urvalet av verksamheter utgår från fördefinierade SNI-koder ur Statistiska Centralbyråns företagsregister med utgångspunkt i den svenska maritima strategin. Digital enkätundersökning till verksamheter inom de maritima näringarna sprids via en riktad och en öppen inbjudan. Den riktade inbjudan skickas till företag med verksamhet i de fördefinierade SNI-koderna i de åtta kommunerna för vilka det finns e-postadresser att tillgå. Den öppna inbjudan sprids däremot via olika forum och bransch nätverk och inkommande svar matchas mot de fyra sektorerna. Urval till telefonintervjuer har i sin tur utgått från de svarande i enkätundersökningen.

Datansamling sker även från de åtta kommunerna via en enkätundersökning till översiktsplanerare och näringslivsutvecklare.

1.5 Disposition

Inledningen följs av Kapitel 2 där planeringsförutsättningar i kustzonen beskrivs i närmre detalj. Därefter följer en redogörelse för nuvarande mark- och vattenanspråk för verksamheter i kartläggningen i Kapitel 3. Kapitel 4 beskriver framtida behov av mark- och vattenområden för kartlagda verksamheter. I Kapitel 5 analyseras det framtida behovet utifrån andra förutsättningar med utgångspunkt i inspel från kommunerna. Kapitel 6 redogör för kartlagda verksamheters syn på samnyttjande av områden och diskuterar i vilken utsträckning det kan vara en väg framåt. Rapporten avslutas med tankar inför fortsatt arbete i Kapitel 7.

Figur 1. Skärmbild från webbenkäten, som skapades i Survey123-verktyget på plattformen ArcGIS Online.

2 PLANERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR I KUSTZONEN

2.1 Plan- och bygglagen om översiktsplanering vid kust och hav

Boverkets handbok om plan- och bygglagen tar i avsnittet om översiktsplanering vid kust och hav upp att anspråken på kust- och havsområdena ökar, vilket innebär att den fysiska planeringen i Sveriges kustzoner behöver ta ett helhetsgrepp. De ökade anspråken handlar både om kustzonens attraktivitet för boende, näringsliv, rekreation och friluftsliv och om ett ökat intresse för att använda kust och hav för fiske, sjöfart och energiproduktion med mera. Kustkommunerna har enligt plan- och bygglagen ansvar för den översiktliga planeringen både på land, längs kusten och för territorialhavet. Havs- och vattenmyndigheten har ansvaret för den nationella havsplaneringen av territorialhavet och den ekonomiska zonen.

2.2 Nationella havsplaner

Havs- och vattenmyndigheten har i enlighet med EU:s ramdirektiv för havsplanering (2014/89/EU) upprättat en havsplan för Västerhavet. Direktivet säger att alla medlemsstater ska ta fram havsplaner, senast till år 2021. Havsplanen för Västerhavet omfattar Västra Götalands och Hallands län samt norra delen av Skåne län. Havsplanen visar hur havet ska användas hållbart och effektivt, på både kort och lång sikt. Det vill säga hur olika intressen ska samsas om havets resurser och hur de ska förvaltas nu och i framtiden. Havsplanerna ska ge vägledning för myndigheter och kommuner i planeringssammanhang, i tillståndsärenden och i förvaltningen av havet.

2.3 Riksintressen

Största delen av den aktuella kustlinjen är av riksintresse för yrkesfisket (Havs- och Vattenmyndigheten), med undantag av utpekade farleder av riksintresse för transport (Trafikverket). Utanför baslinjen utgörs riksintresset av fångstområden för havskräfta, torsk, m.fl., medan den inre skärgården utgörs av lek- och uppväxtområden för torsk. Det finns riksintressanta hamnar för yrkesfisket vid Ellös i Orust kommun, Rönnäng i Tjörns kommun, på tre platser i Öckerö kommun samt Fiskebäck och Donsö i Göteborgs stad.

Förutom Göteborgs hamn är Wallhamn på Tjörn och Uddevalla hamn av riksintresse för kommunikation. Områden kring Göteborgs hamn samt petroleumshamnen i Stenungsund är även utpekade som riksintressen för industriell produktion. Av riksintresse är också farlederna som förknippar dessa hamnar med omvärlden, samt vissa djupa, skyddade ankarområden.

Riksintresse för energiproduktion i form av havsbaserad vindkraft förekommer inte längs den aktuella kustlinjen, men potentiella produktionsområden har utretts utanför svensk ekonomisk zon väster om Tjörn och Orust.

Totalförsvarets riksintressen längs denna del av kusten utgörs huvudsakligen av två större sjöövningområden (väster om Tjörn och Orust samt väster om Göteborgs södra skärgård) och ett mindre (väster om Öckerö). Dessutom finns mindre områden av militärt intresse vid kusten i kommunerna Uddevalla, Göteborg och Kungälv.

Hela det studerade kustområdet utgör riksintresse enligt MB 4 kap §4, och beskrivs som "Högexploaterad kust" inom nationallandskapet Bohuskusten. Länsstyrelsens värdebeskrivning innehåller, trots att den togs fram för över 20 år sedan, intressanta anslag till hur utveckling kan ske samtidigt som området unika värden säkras.

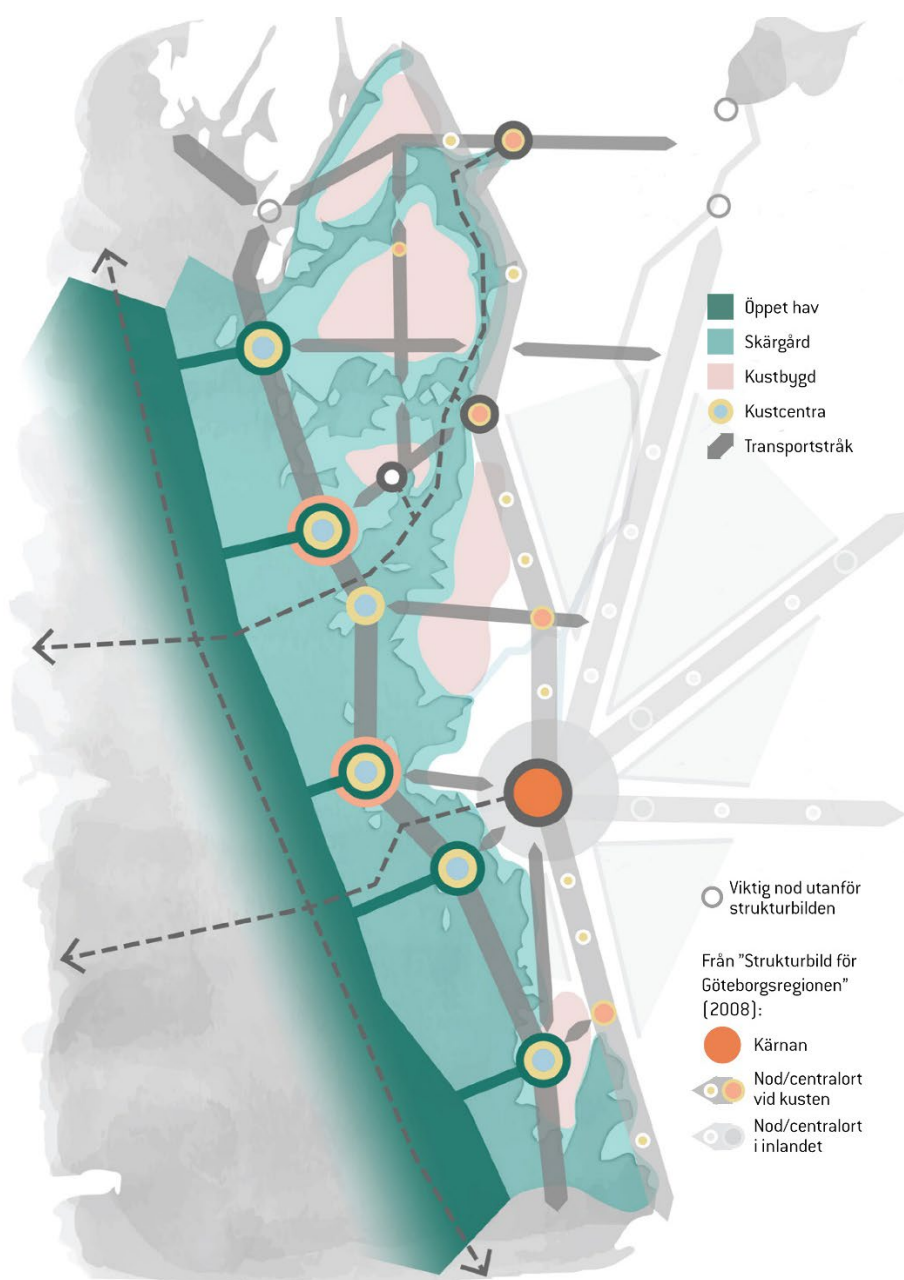
Riksintresse friluftsliv (MB 3 kap. 6§) täcker också in hela den aktuella kustzonen, och består i huvudsak av de större värdeområdena *Södra Bohusläns kust*, *Göteborgs skärgård* samt *Göta älv* -

delområdet Nordre älvs estuarium. Kustzonen i Kungsbacka är av riksintresse både enligt MB 3 kap, 6§ (Friluftsliv) och 4 kap 2§ (Rörligt friluftsliv).

Det finns också ett antal utpekade områden av riksintresse för kulturmiljövård i kustzonen. De största är Styrso socken i Göteborgs södra skärgård och Nordvästra Orustskärgården, men det finns också cirka 30 ytterligare utpekade riksintresseområden längs kusten med mer begränsad utbredning, vilket i detta fall kan innebära ett ännu starkare skyddsbehov.

2.4 Göteborgsregionens mål och fördjupad strukturbild för kustzonen

Göteborgsregionens vision *Hållbar tillväxt* (2013) utgör en bas för medlemskommunernas gemensamma utvecklingsarbete med att göra Göteborgsregionen till en stark och tydlig tillväxtregion i Europa. Visionen är inriktad mot hållbar regional struktur och fokus ligger på bebyggelse, grönstruktur- och infrastrukturfrågor.

Figur 2. Karta som visar fördjupningen av Göteborgsregionens kustzon, inklusive Orust och Uddevalla.

I arbetet med den fördjupade strukturbilden togs det fram sex överenskommelser som utgör stöd för kommunernas planeringsarbete. Överenskommelserna sätter ramarna för avvägningar och prioriteringar och visar också de viljeinriktningar som ska utgöra grunden för varje kommuns fysiska planering.

Överenskommelse 1: Vi är överens om att skärgårdssamhällets och den kustnära landsbygdens karaktär och identitet ska tas tillvara, genom att verka för:

- Att värna och synliggöra kulturvärden i kustzonen, till exempel i form av miljöer och lämningar kopplade till fiske, fiskberedning, varv och båtbyggeri.
- Samstämmiga strategier för förvaltning av värdefulla kulturmiljöer med avvägningar mellan bevarande och varsam utveckling.
- Att lyfta fram berättelser om platser, människor och händelser i kustzonen och skapa generations- och kulturövergripande mötesplatser där lokal kunskap kan förmedlas.
- Att stärka attraktionskraften med ett brett spektrum av utbud som väcker nyfikenhet och lockar besökare och boende med olika bakgrund och i olika åldersgrupper.

Etableringen av kustsamhällen byggde på tillgången till marina livsmedel och havet som transportstråk. Detta innebär att det finns ett stort tidsdjup i området med fornlämningar ända tillbaka till stenåldern. Kulturminnen kopplade till det maritima näringslivet är en integrerad del av områdets identitet, där fiskelägen, konservfabriker, sjöbodas och magasin, varv och båtbyggerier, köpmanshus och krogar utgör exempel på identitetsbärare och landmärken. Men områdets karaktär och identitet bygger inte bara på kulturminnen. En vidareföring av den maritima näringsverksamheten kan anses avgörande för att kustzonens karaktär och identitet ska leva vidare. Den historiska kontinuiteten gynnar läsbarheten och förmedlingen av de kulturhistoriska värdena. För näringslivsutvecklingen i området kan detta innebära en satsning på verksamheter med historisk och maritim anknytning, särskilt vid kustsamhällen och områden av riksintresse för kulturmiljövård.

Överenskommelse 2: Vi är överens om att utveckla levande samhällen där människor kan bo och verka hela året, genom att verka för:

- Tillgång till kollektiva transportmedel till och från kusten året runt samt utveckling av resmöjligheter mellan skärgårdssamhällen.
- Att underlätta och uppmuntra fastboende i skärgårdssamhällen, exempelvis genom olika upplåtelseformer och nya lösningar för fritidsboende.
- Att nya bostäder och verksamheter planeras i anslutning till befintlig bebyggelse och i lägen med förutsättningar för hållbart resande.
- Ett kontinuerligt utbud av offentlig och privat service, mötesplatser för lokalt föreningsliv samt kulturaktiviteter för både boende och besökare.
- En robust, effektiv och välfungerande teknisk infrastruktur över kommungränser, till exempel med samarbete kring vattenförsörjning och klimatförebyggande åtgärder.

Denna överenskommelse syftar i hög grad på behovet av arbetsplatser året om. Fritids- och besöksnäringen har länge varit viktig för sysselsättningen i området, men är också starkt säsonsberoende. Det finns dessutom stor efterfrågan på fritidshus i området, vilket drivit upp priserna och gjort det svårare att vara bofast vid kusten. Fler människor i åldrarna 16-65 som bor vid kusten – eller har goda förutsättningar att resa effektivt och hållbart till arbetsplatser vid kusten – ökar attraktiviteten för näringsetableringar på platsen och skapar förutsättningar för verksamhet året om. En väl utbyggd digital infrastruktur kan också vara ett medel för kommunerna att locka både verksamheter och enskilda näringsidkare med mycket begränsade ytbehov att etablera sig vid kusten.

Överenskommelse 3: Vi är överens om att satsa på hållbara maritima näringar som bidrar till värdeskapande och sysselsättning i kustzonen, genom att verka för:

- Investering i utpekade hamnar och farleder och satsning på energieffektiva lösningar som kan skapa förutsättningar för ökad andel sjöburen person- och godstrafik.
- Stärkt markberedskap för utveckling av besöksnäring och verksamheter med maritim anknytning i kustnära lägen med goda infrastrukturförbindelser och tillgång till kompetent arbetskraft.
- Ett långsiktigt hållbart fiske och vattenbruk vid kusten – inklusive kringnäringar – med tillgång till lokala landningsplatser och utveckling av en marin cirkulär ekonomi.
- Teknikutveckling och pilotanläggningar inom förnybar energiproduktion, marin bioteknik och hållbar livsmedelsproduktion inklusive vattenbruk på land och till havs.

Överenskommelsen är specifikt vinklad mot det maritima näringslivet. Baserat på hur nära hopflätade näringslivets intressen är med andra aspekter under överenskommelse 1 och 2 känns det nästan överflödigt. Denna överenskommelse punkter bör snarare läsas i relation till kommande överenskommelser (särskilt 4 och 6) där risk för intressekonflikter kan uppstå. Mark- och vattenberedskap är en nyckelfråga i relation till denna kartläggning, och syftar till kommunernas möjlighet att genom strategisk planering och dialog med näringslivsaktörer kunna bidra till att det både finns möjlighet till etablering och expansion inom det maritima näringslivet, men också se till att denna utveckling hamnar på rätt plats. I många fall innebär det att samlokalisera kompatibla verksamheter – att skapa kluster där synergier kan uppstå – både mellan företagen och gentemot andra intressen.

Överenskommelse 4: Vi är överens om att skapa en tillgänglig och attraktiv skärgård och kustzon för närrekreation, friluftsliv och turism, genom att verka för:

- Förbättrade förbindelser till och från kusten för kollektivt resande och genom utveckling av gång- och cykelnätet.
- Ökad tillgänglighet i kustzonens naturområden, till exempel i form av längre, sammanhängande och markerade cykelvägar, vandringsleder och kajakleder.
- Goda förutsättningar för båtliv med satsning på särskilt utpekade, tillgängliga hamnar där service, infrastruktur och förvaringslösningar möter dagens och framtida behov.
- Mindre störningar för friluftsliv och naturmiljö genom utpekande av särskilda hänsynsområden med till exempel begränsningar avseende hastigheter och buller.
- Stöd till initiativ som minskar nerskräpning av hav, stränder och bottnar, samt att genomföra regelbunden strandstädning och utveckla avfallshanteringen längs kusten.
- Att identifiera och minska fysiska, ekonomiska och kulturella barriärer som kan utgöra hinder för olika grupper av människor att uppleva kusten.

Under denna överenskommelse ryms både möjliga konflikter och synergier med det maritima näringslivet. Punkten kring satsning på utpekade hamnar för båtlivet med särskilt goda förutsättningar är högst relevant för många maritima näringar, och underlättar också för övriga punkter genom koncentration av bebyggelse, service och sysselsättning i strategiska punkter/noder. Från de övriga underpunkterna går det att utläsa att det kan finnas en intressekonflikt mellan en attraktiv kustzon där turism och friluftsliv äger rum, och ett levande näringsliv där flera sektorer finns representerade i område. Men mindre störningar innebär också att det finns en tröskel för besöksnäringen där den negativa påverkan riskerar bli för stor. Det kan finnas skäl till att ordningen är "närrekreation, friluftsliv och turism" och inte omvänt.

Överenskommelse 5: Vi är överens om att stärka och värna kustnära jordbruk för livsmedelsproduktion och för bevarande av öppna landskap, genom att verka för:

- Att värna odlingsbar mark och minimera fragmentering vid ny bebyggelseplanering och etablering av ny infrastruktur.
- Kontinuerlig skötsel och brukande av betesmark och åkermark vid kusten, till exempel genom att lyfta dessa intressen i fysisk planering.
- Kombinationer av aktivt jordbruk med annan näring som tar utgångspunkt i befintlig infrastruktur och besöksvärdet i det historiska, kustnära odlingslandskapet.
- Att främja en hållbar livsmedelsproduktion genom förädling av råvaror med avsättning på en lokal marknad.

Denna överenskommelse har mer begränsad relevans för maritima näringar, men vissa beröringspunkter finns. Det gäller till exempel lokal livsmedelsproduktion, där kombinationer av råvaror från jordbruk, vattenbruk och fiske kan vara avgörande för att skapa lokal dragkraft för matturism. Kustbygden rymmer också upplevelsevärden och kulturhistorisk betydelse, bland annat eftersom kustlinjen i många delar av området tidigare stod 25-30 meter över dagens nivå. Det finns också kopplingar till markberedskap för verksamheter eller delar av verksamheter som vill lokaliseras i närhet till kusten, men som inte behöver ligga i en nod eller vid den yttre kusten.

Överenskommelse 6: Vi är överens om att använda havet och kusten på ett långsiktigt hållbart sätt som bidrar till ekosystem i balans, genom att verka för:

- Skydd och kartläggning av särskilt utpekade arter och biotoper som ålgräsängar, musselbankar och strandängar samt att värna dessa vid prövning och planering.
- Att i kommunal och regional planering ta hänsyn till blå och grön infrastruktur samt prioritera åtgärder som främjar ekosystemtjänster.
- Att identifiera, vidta och följa upp åtgärder som bidrar till att uppnå relevanta miljö kvalitetsnormer, exempelvis genom samarbeten kring avrinningsområden.
- Att minimera behovet av bottenmuddringar och minska de negativa miljöeffekterna vid muddring samt efterföljande hantering av massor.
- Bevarande och återhämtning av fiskbestånden som värdefull ekosystemfunktion, till exempel genom fiskefria områden, restaurering av vattendrag eller andra åtgärder.

Denna överenskommelse lyfter några av de viktigaste skyddsintressen i området, som i vissa fall riskerar att stå i intressekonflikt med näringslivet, särskilt inom sektorerna transport och havet som naturresurs. Verksamheter inom fritid och turism är, precis som verksamheter med havet som naturresurs, beroende av en attraktiv naturmiljö och ett ekosystem i balans. Men för båda kan det finnas lokala utvecklings- och tillväxtbehov som väger tyngre. Denna överenskommelse blir därför särskilt viktig i ett mellankommunalt perspektiv, där lokal påverkan från separata verksamheter måste ses i relation till kustzonen som helhet.

Enligt "Marin strategi för Nordsjön och Östersjön" (HaV, 2018) är de belastningar som påverkar mest i svenska havsområden: "tillförsel av näringsämnen (kväve och fosfor), tillförsel av farliga ämnen, fysisk störning av bottnar och uttag av arter. Detta får negativa konsekvenser för de ekosystemtjänster som haven levererar till samhället." I ett uppdaterat åtgärdsprogram som nyligen varit på remiss¹ konstateras att fiske och marin turism är bland sektorerna som kommer att tjäna mest på att miljö kvalitetsnormer uppnås och ekosystemtjänsterna förbättras.

¹ <https://www.havochvatten.se/om-oss-kontakt-och-karriar/om-oss/remisser-fran-hav/remisser/2020-10-21-remiss-om-forslag-till-atgardsprogram-for-havsmiljon.html>

3 MARITIMA NÄRINGSLIVET HAR KUSTNÄRA MARK- OCH VATTENANSPRÅK

Maritima näringar har behov av mark- och vattenytor vid kusten. Detta gäller verksamheter i olika sektorer och i samtliga studerade kommuner. I detta kapitel beskrivs kartlagda verksamheters nuvarande mark- och vattenanspråk. Baserat på enkätsvaren diskuteras skillnader mellan olika sektorer och verksamheters storlek. Särskilt fokus har legat på att förstå just kustzonens betydelse som lokaliseringsfaktor för olika typer av verksamheter.

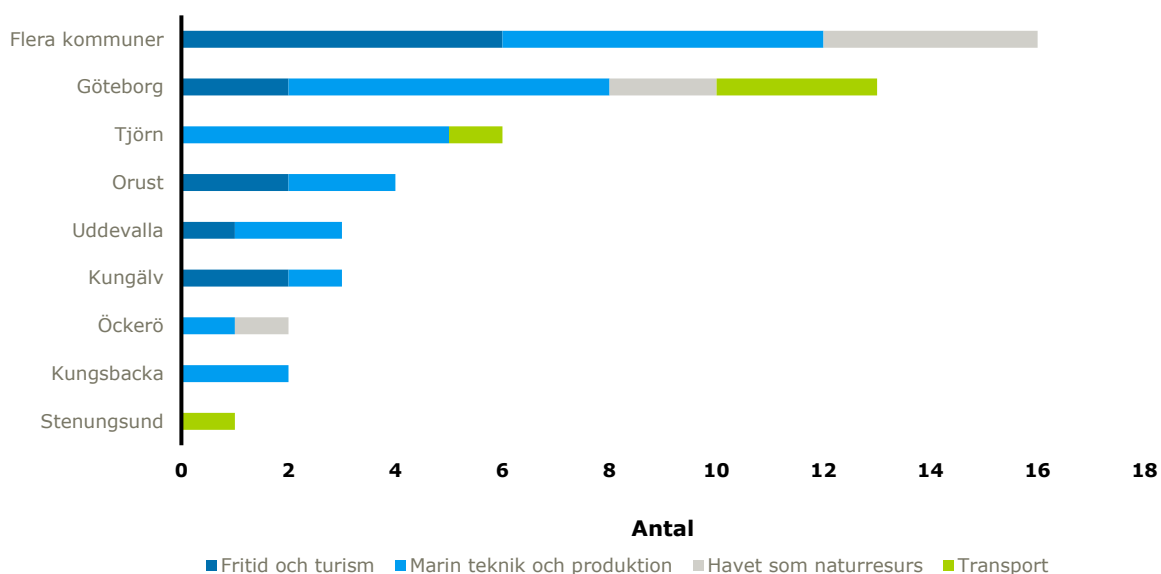
3.1 Maritim näringslivsaktivitet finns längs hela den studerade kustlinjen

Det finns maritim näringslivsaktivitet längs hela kustlinjen och i samtliga kommuner. Verksamheter med ett större antal anställda är även de utspridda geografiskt.

Det finns några verksamheter med många anställda som är lokaliserade på flera olika platser. De flesta respondenterna som angett ett område för verksamheten som sträcker sig över flera kommuner är från sektorerna *Marin teknik och produktion* samt *Fritid och turism*. Dessa har fokuserat på området där aktiviteter bedrivs snarare än verksamhetens bas eller kontor.

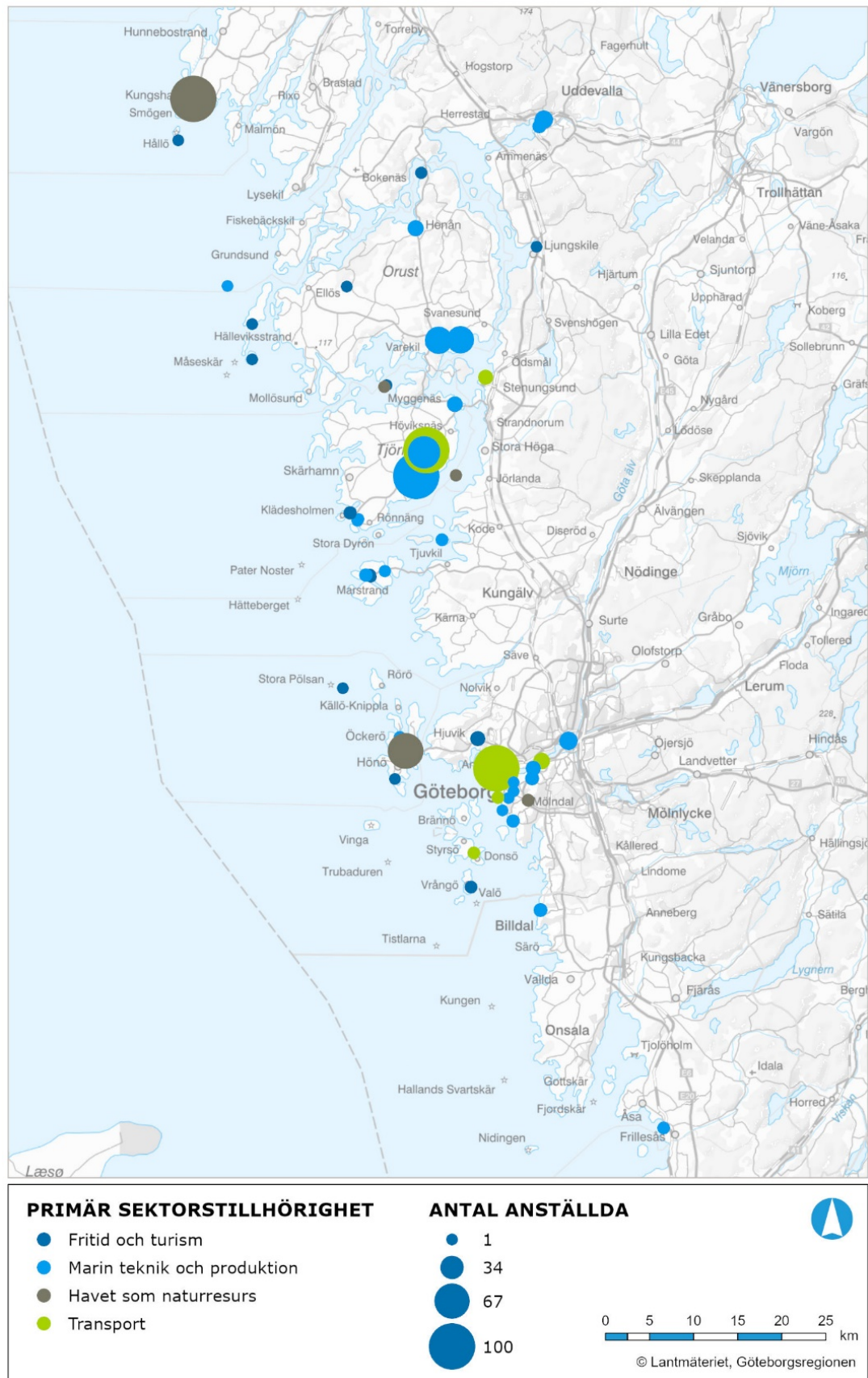
Var fjärde verksamhet i kartläggningen ligger i Göteborg, vilket är väntat givet att det är den största kommunen i regionen. Göteborg är även den kommun som har verksamheter inom samtliga sektorer. I Kungsbacka och Stenungsund finns endast en sektor representerad i kartläggningen, *Marin teknik och produktion* respektive *Transport*.

Varannan verksamhet har ett verksamhetsställe, och en lika stor andel är utspridda över flera kommuner eller på olika platser inom en kommun. Figur 3 nedan visar kommuntillhörighet för de kartlagda verksamheterna inom det maritima näringslivet i Göteborgsregionen.

Figur 3. Lokalisering av verksamheter, per kommun.

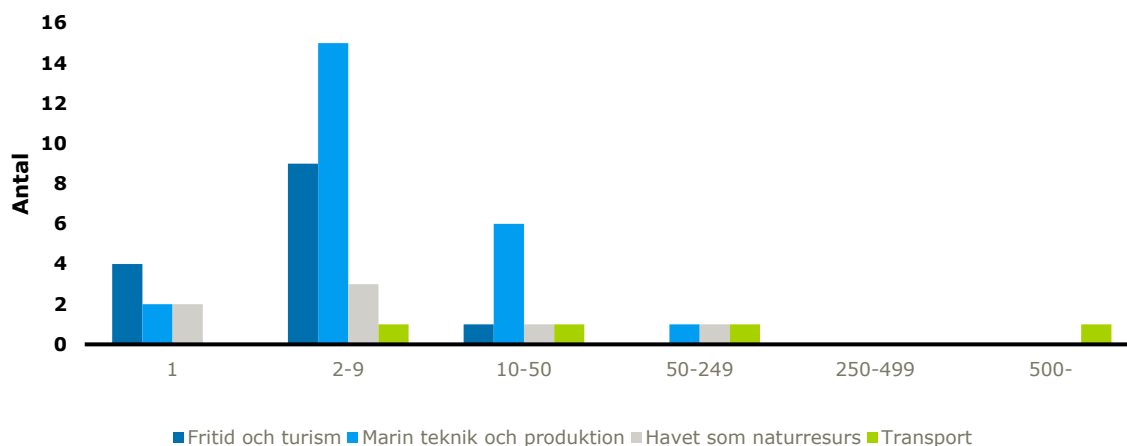
Kartan på nästa sida illustrerar var verksamheterna är lokaliserade. Storleken på cirklarna motsvarar antalet anställda i respektive verksamhet.

Figur 4. Lokalisering av verksamheter.

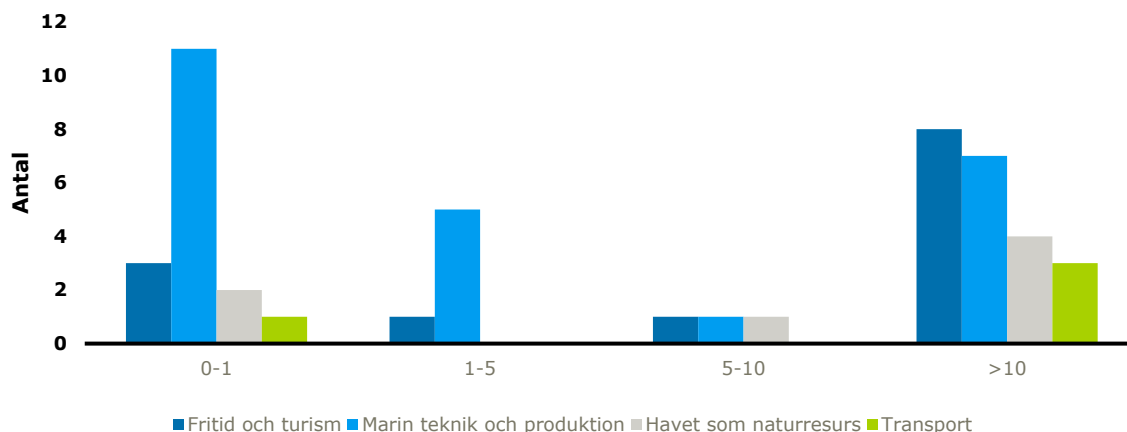
3.2 Verksamheter med få anställda kan också ha stora ytbehov

Verksamheternas mark- och vattenanspråk är inte kopplat till verksamhetens storlek i termer av antal anställda. Kartläggningen visar exempelvis att majoriteten av verksamheter med endast en anställd har ett ytbehov på mer än 10 hektar. Verksamheter i sektorerna *Transport* och *Havet som naturresurs* finns exempelvis flera stora företag sett till anställda, men där begränsade mark- och vattenytor tas i anspråk.

Figur 5. Antal anställda, per sektor.

Stora skillnader finns också inom en och samma sektor, och är alltså mer baserade på verksamhetens art än sektorstillhörighet. Till exempel finns vattenbruk med relativt ytkrävande anläggningar i kustzonen men få anställda som sköter anläggningen, medan förädling kan pågå i mindre ytkrävande anläggningar med många anställda. För verksamheter inom transport – i detta fall huvudsakligen hamnanläggningar – finns en mer linjär relation mellan anläggningens storlek och antal anställda. Inom sektorn *Fritid och turism* finns det skillnader, där vissa funktioner såsom småbåtshamnar/marinor kan behöva större ytor på få anställda, medan andra verksamheter kan ha flera anställda på mycket begränsade egna markytor, som istället utför aktiviteter på allmänna ytor både vid kusten och till havs.

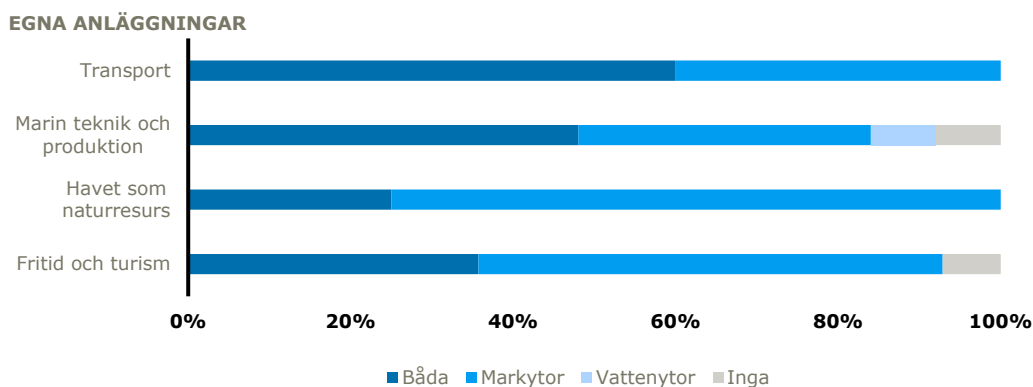

Figur 6. Ytbehov (ha), per sektor.

3.3 Varannan verksamhet har egna anläggningar både på land och på vatten

I princip samtliga verksamheter som förfrågats har egna anläggningar på markytor. En lägre andel av verksamheterna nyttjar allmänna ytor, men det förekommer också till viss del.

Samtliga kartlagda verksamheter inom maritima näringar har både mark- och vattenytor för egna anläggningar. En viss skillnad går att identifiera mellan sektorerna *Transport* och *Havet som naturresurs* där verksamheter som anser sig tillhöra sistnämnda sektor främst har egna anläggningar på land.

Figur 7. Kartlagda verksamheters egna anläggningar, per sektor.

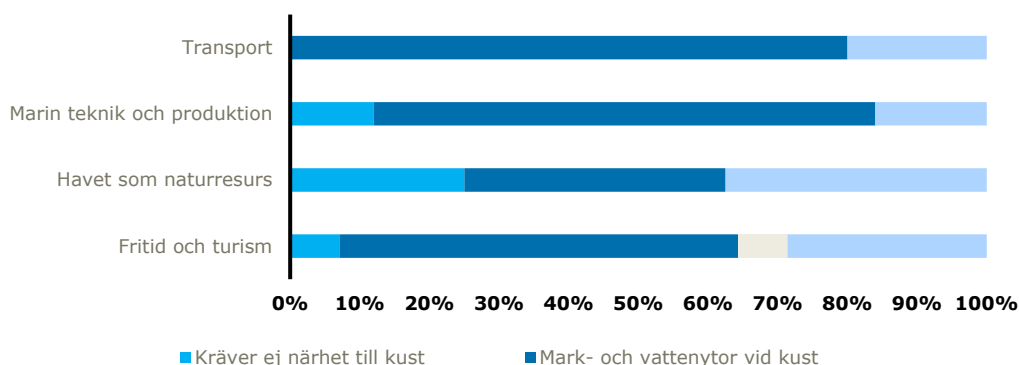
3.4 Det maritima näringslivets egna anläggningar finns vid kusten och i kustnära vattenområden

Verksamheter inom maritima näringar har framförallt behov av egna anläggningar vid kusten. Det är fler verksamheter som uppger att de har markanspråk i närhet till kust än vattenanspråk i samma område. Detta gäller såväl för egna anläggningar som för allmänna ytor.

Nio av tio verksamheter anser att deras egna markanläggningar behöver ligga i närhet av kusten. Mönstret är detsamma för verksamheter inom samtliga sektorer även om en något högre andel inom sektorn havet som naturresurs uppger att verksamheten inte kräver närhet till kusten.

En jämförelse mellan enkätsvaren och angivna geografiska områden visar att de flesta verksamheterna som anser att kustlinjen inte är en avgörande lokaliseringsfaktor redan har hittat ytor längre in i landet – ofta med goda logistikförbindelser och i relativ närhet till kusten (<2 km).

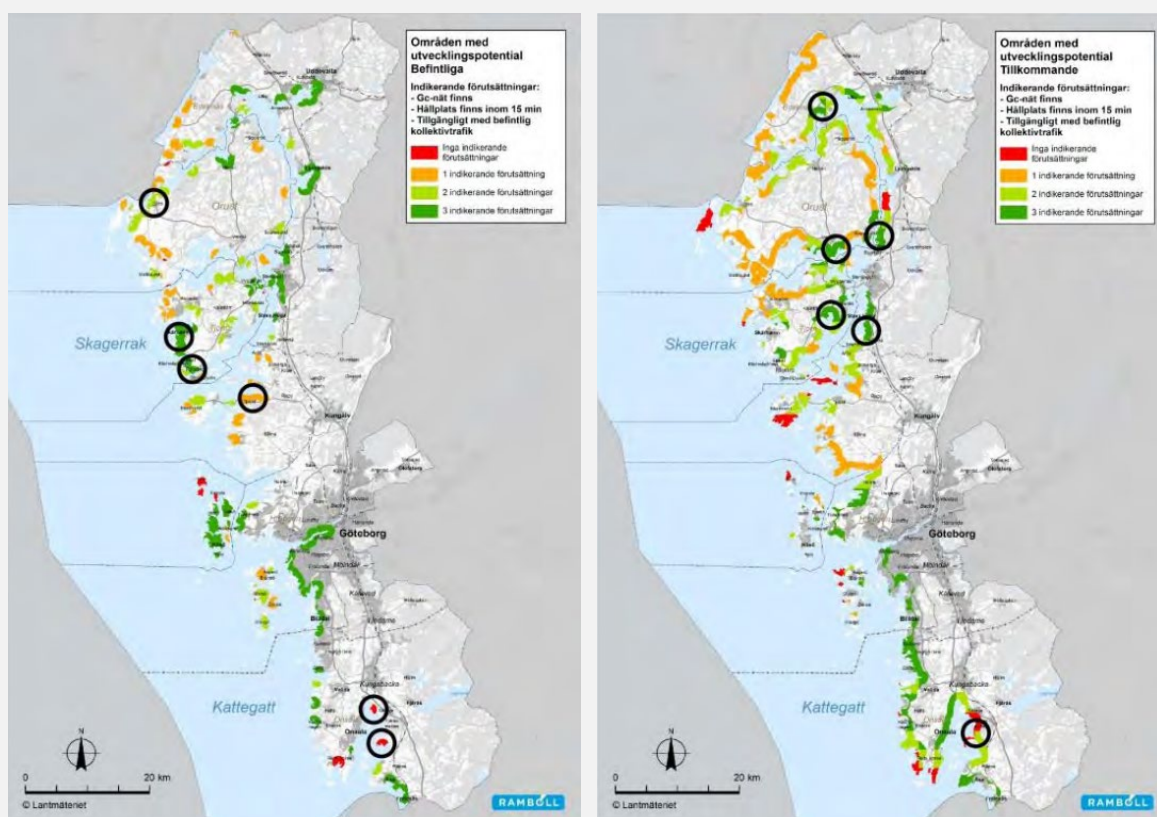
Egna anläggningar vid kust

Figur 8. Kustnära ytbehov, per sektor.

Frågeställningen kring kustens betydelse syftar till att undersöka gränzonen mellan land och hav och hur viktig själva kustlinjen är för verksamheternas lokalisering. Det är alltså inte en frågeställning för att skilja mellan kust eller inland, utan snarare för att identifiera mer finmaskiga skillnader mellan kustlinjen och lägen 1–2 km längre ut mot havet eller in i landet. Kusten erbjuder en "dubbel" tillgänglighet med noder som nås både via transportinfrastruktur på land och med båt via farleder på vatten. Denna tillgänglighet är särskilt viktig för verksamheter inom sektorerna Transport och Fritid och turism.

Tidigare i samarbetsprojektet Mellankommunal kustzonsplanering (där samma kommuner ingår som i denna kartläggning) framtogs en underlagsrapport med tema "Tillgänglighet till kusten". I detta arbete användes GIS-baserade tillgänglighetsanalyser för att kartlägga förutsättningar längs olika delar av den studerade kustlinjen.

Kartläggningen av områden med utvecklingspotential idag utgick ifrån insamlade målpunkter vid kusten i form av verksamheter inom besöksnäring samt badplatser, och skapade en buffert på 1 km kring dessa punkter. Därefter jämfördes punkternas tillgänglighet för gående, cyklister och kollektivtrafikresenärer för att identifiera vilka platser som kunde ha utvecklingspotential. Kartläggningen av platser med framtida utvecklingspotential är den inverterade versionen av kustlinjen (utan kartlagda målpunkter inom 1 km avstånd), vägd mot de samma tillgänglighetsindikatorerna.

Paralleller till denna kartläggning finns primärt kring lokaliseringsfaktorer för verksamheter inom sektorn *fritid och turism*. Men inspel kan också finnas till vilka delar av kustzonen som har sämre förutsättningar, särskilt för besökande och för arbetspendling med hållbara färdmedel, där utveckling måste ske i relation till en utbyggnad av transportinfrastruktur (och där det finns sämre potential för synergier med övriga verksamheter).

4 MARITIMA NÄRINGSLIVETS FRAMTIDA MARK- OCH VATTENBEHOV

Maritima näringar i denna kartläggning ser ett ökat ytbehov i framtiden, särskilt för egna anläggningar och framförallt på land. Detta gäller för verksamheter inom samtliga sektorer men i synnerhet för verksamheter inom sektorerna Transport, Marin teknik och produktion samt Havet som naturresurs.

Tidshorizonten som studeras är kort och medellång sikt (1-5 år). Den rådande samhällssituationen vid tidpunkten för kartläggningen (årsskiftet 2020/2021) kan ha påverkat verksamheternas framtidsutsikter, i synnerhet för verksamheter i vissa sektorer. Även för detta perspektiv har kartläggningen fokuserat på närhet till kusten som lokaliseringsfaktor.

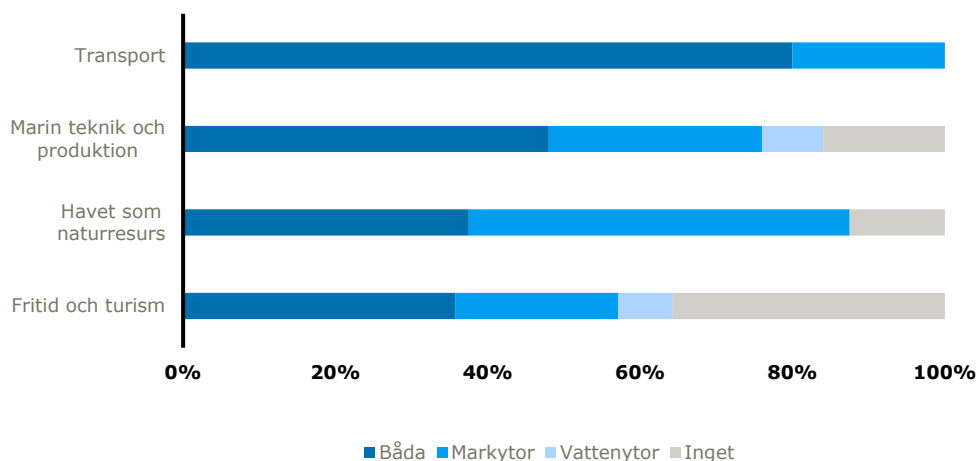
Efterföljande kapitel fokuserar på utmaningar för kommunal planering samt effektivisering av markanvändning genom samnyttjande.

4.1 Störst är behovet av egna anläggningar på land

En kartläggning av verksamheternas ökade framtida behov av mark- och vattenytor visar att det största behovet av egna anläggningar är på markytor. Detta gäller i synnerhet för verksamheter inom sektorn Havet som naturresurs.

ÖKAT FRAMTIDA BEHOV

EGNA ANLÄGGNINGAR

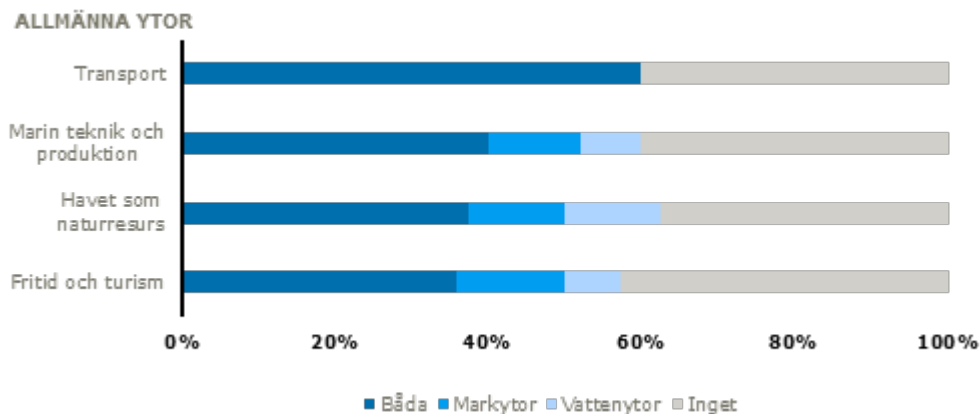

Vidare uppger flera verksamheter att tillgången på byggbar mark är ett tillväxthinder för verksamheten eftersom möjligheter till utbyggnad är begränsad. Detta samtidigt som lokaliseringen ofta en förutsättning för verksamheten.

4.2 Varannan verksamhet vill nyttja fler allmänna ytor längs kusten

I enkätsvaren framgår även att många verksamheter vill nyttja fler allmänna ytor längst kusten. I diagrammet nedan utläses att detta gäller för alla sektorer. Med hjälp av denna information går det att identifiera eventuella framtida målkonflikter mellan olika intressen, både mellan olika sektorer och mellan allmänna och privata intressen. Därför är det relevant att undersöka potentialen till att samnyttja mark- och vattenområden vilket beskrivs i kommande kapitel.

ÖKAT FRAMTIDA BEHOV

Figur 9. Verksamheter som ser ett ökat ytbehov, per sektor.

5 AVVÄGNINGAR I KOMMUNAL PLANERING

Ett viktigt mål med kartläggningen har varit att ge kommunerna en fördjupad bild och förståelse för de maritima företagens behov av, och anspråk på, mark och vattenområden, som bygger vidare på intervjustudien från 2020. Behovet av fördjupning avser främst att undersöka hur behoven inom olika sektorer inom de maritima näringarna skiljer sig åt för att nyansera bilden av markbehov.

Syftet med uppdraget är att underlätta för kommunerna i hanteringen av dessa anspråk i den fysiska planeringen i kust- och havsområdena. För att bättre förstå denna aspekt, samt kunna identifiera särskilt viktiga aspekter vid planeringen eller geografiska områden i den fysiska planeringen genomfördes en egen kartläggning riktad mot planerare och andra resurspersoner i de åtta kommunerna.

På grund av pandemin och gällande rekommendationer i samhället under projektperioden var det inte aktuellt att genomföra en fysisk workshop med kommunrepresentanter. Den korta tidplanen innebar också en utmaning med tanke på att samla representanter från kommuner till ett gemensamt workshoptillfälle online. Vi valde därför att även använda en webbaserad enkät för att samla inspel från kommunerna. I metodbilagan finns mer information om enkätens frågeställningar, spridning och respons.

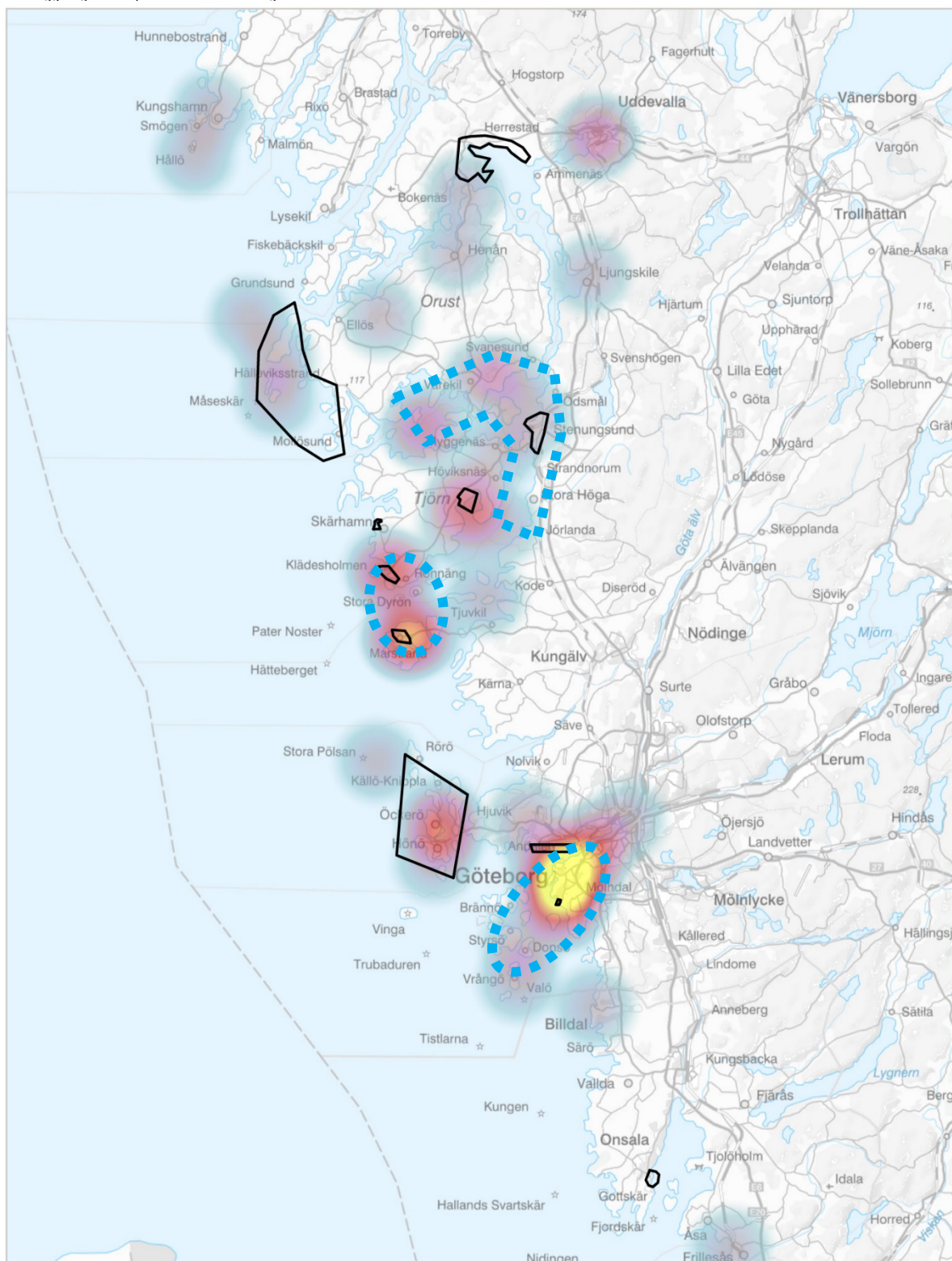
I enkäten ingick både frågor kring kommunernas kunskap om olika maritima näringars behov och utpekande av geografiska områden i kustzonen med särskilt hög koncentration av olika intressen och utvecklingsbehov – både från näringslivet, kommunen och andra aktörer. Målsättningen var att kunna använda responsen för att göra ett avgränsat urval från näringslivsenkäten för fördjupning i form av telefonintervjuer, och hämta inspel till intervjufrågor från kommunernas planerare.

En jämförelse av kommunernas utpekade områden och tyngdpunkten av inkomna svar från näringslivsenkäten resulterade i tre identifierade platser för fördjupad kartläggning. Dessa valdes ut eftersom det fanns flera företag från olika sektorer samlade inom samma geografi, samtidigt som en eller flera kommuner i sin kartläggning hade pekat ut området som särskilt intressant för näringslivsutvecklingen i kustzonen.

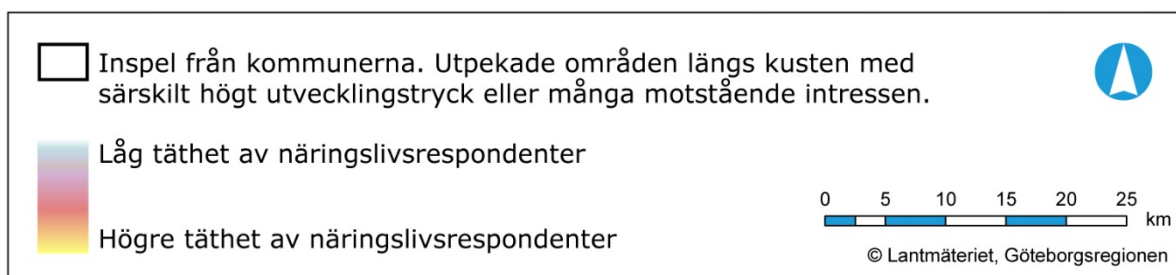
Områden valdes också ut för att representera olika läges scenarier med särskilda förutsättningar för att försöka belysa näringslivets intressen och utmaningar i ljus av både generella och platsspecifika aspekter. De tre utvalda områden/platstypologierna var:

- Mindre nod i den yttre skärgården (representerat vid Marstrand och Rönnäng/Klädesholmen)
- Kustnära vattenområden med höga naturvärden (representerat vid Stigfjorden och vattenområden mellan Tjörn, Stenungsund och Kungälv)
- Större nod vid kusten/regioncentrum (representerat vid Göteborgs stad, och i synnerhet kustlinjen från Fiskhamnen till Fiskebäck)

I kommunenkäten fick representanterna beskriva vilka intressen som fanns inom det utpekade områdena (det gick att peka ut flera områden per kommun), samt indikera kommunens egen syn på utvecklingen inom området. I telefonintervjuerna kompletterades detta med näringsidkarnas beskrivningar av lägets betydelse för verksamheten, samt vilka hinder eller utvecklingsmöjligheter som kunde finnas på nuvarande eller annan plats. Representanterna från de maritima näringarna fick också möjlighet att utveckla tidigare svar om att dela på ytor – med verksamheter inom egen sektor, andra sektorer eller med allmänheten. Dessa svar beskrivs och analyseras i ett dedikerat kapitel om samnyttjande.

Figur 10. Områden för fördjupad kartläggning (prickad blå linje) i relation till inkomna enkätsvar.

Analysen av företagarnas svar från telefonintervjuerna har delats in under två huvudteman: Kustens betydelse som lokaliseringsfaktor för maritima verksamheter, och Tillgång på mark- och vattenytor för framtida behov. Dessa utgör rubriker för den nedanstående beskrivningen, som också hänvisar till kommunrepresentanternas inspel där det finns relevanta beröringspunkter. De intervjuade verksamheterna identifieras genom sin sektors- och kommuntillhörighet.

5.1 Kustlinjen erbjuder unika lokaliseringsfaktorer för många olika verksamheter

Det finns ett starkt intresse och behov på tvärs av sektorer och olika delar av området att lokalisera maritima näringar i direkt anslutning till kusten – och om detta av olika skäl inte går, så nära som möjligt. Viss skillnad kan finnas mellan sektorer, men dessa diskuteras bäst i anslutning till den övergripande enkäten med fler inkomna svar. Det den fördjupade kartläggningen visar är att det också inom ett och samma företag kan finnas verksamhetsdelar som har olika behov, där vissa aktiviteter måste finnas i kustnära lägen medan andra har sammansatta lokaliseringsbehov där närhet till kusten är mindre avgörande.

Vid kustnoden Marstrand har flera intervjuade verksamheter med intressen inom *marin teknik och produktion* pekat på möjlighet att lokalisera båtförvaring på annan plats. Detta gäller i synnerhet mindre båtar, som skulle kunna vara möjliga att transportera en viss sträcka på väg. Det finns i vissa fall redan behov av att flytta dessa delar av verksamheten till grannkommuner där trycket på den kustnära marken är lägre. Maritima verksamheter med försäljning av tjänster eller produkter till allmänheten gynnas självklart av lägen där det också kommer många besökare, och denna del av verksamheten vill ligga så kustnära och attraktivt som möjligt.

Kusten är också viktig på grund av den "dubbla" tillgängligheten, det vill säga att verksamhetens läge kan nås av besökare och transporter både på väg och på vatten. Särskilt företag inom *transportsektorn* är bundna till sitt nuvarande läge av dessa förutsättningar, men det är också avgörande för *fritid och turism* och kan vara viktigt för näringar med *havet som naturresurs* som förädlar och/eller distribuerar marina livsmedel. Viktig infrastruktur i detta fall är inte bara farleder, hamnar och vägar på land, men kan också utgöras av rörledningar, vatten, el, eller avfallshantering.

Flera intervjuade företag nämner infrastruktur som finns i hamnarna som särskilt viktig. Det handlar både om kajplatser/båtplatser i större och mindre utsträckning, men också om ramper och framförallt lyftkranar som kan användas för sjösättning och upptagning av båtar. Flera verksamheter delar ofta redan på den utrustning som finns i hamnarna idag, och ytterligare potential kring detta diskuteras i mer detalj i kapitlet om samnyttjande.

Det kustnära läget är som nämnt mycket viktigt för maritima näringar inom sektorn *fritid och turism*, men det har också visat sig erbjuda möjligheter för företag som primärt tillhör andra sektorer att bredda sin verksamhet. Exempel på detta är uthyrning av utrustning eller försäljning till privatpersoner under turismens högsäsong. Det är också en intressant frågeställning om det senaste årets ändrade aktivitets- och konsumtionsmönster leder till en annan efterfrågan på kustnära upplevelser och övernattningsmöjligheter från lokala besökare (som finns i omgivningen året om), och hur detta kan påverka utbudet.

Två av de intervjuade företagsrepresentanterna – båda verksamheter inom sektorn *marin teknik och produktion* i Göteborg – har pekat på det vattennära lägets betydelser för att kunna testa produkter och fartyg i den miljö där de ska användas, samt att driva produktutveckling i samma miljö. Detta innebär inte att hela verksamheten måste lokaliseras vid kusten, men kräver en relativ närhet till kusten för att verksamheten ska vara effektiv samt tillgång till kusten på en

plats med rätt förutsättningar (till exempel effektiv vägförbindelse, uppställning, eller ramp/lyftkran för sjösättning).

5.2 Verksamheter från olika sektorer upplever brist på tillgänglig mark längs kusten

Att många av de maritima näringarna behöver tillgång på mer yta identifierades i intervjustudien från 2020 och bekräftades av den övergripande kartläggningen som beskrivs i föregående kapitel. Under telefonintervjuerna ställdes frågor för att få en fördjupad bild av detta behov, samt vilka hinder verksamheterna upplever, både externa och interna, som begränsar tillväxtmöjligheterna.

Flera respondenter uppger kustzonens attraktivitet och resulterande höga markpriser som en utmaning. Detta gäller särskilt för noderna Marstrand och Göteborg, och nämns också i Stenungsund. Bristen på plats begränsar möjligheterna till expansion, eller resulterar i en mer utspridd verksamhet där mer ytkrävande aktiviteter lokaliseras till annan plats. En verksamhet inom *marin teknik och produktion* på Marstrand uppger att de fått lokalisera mer platskrävande aktiviteter till grannkommunen Tjörn. Ett företag inom sektorn *transport* i Göteborg (med starka kopplingar till *fritid och turism*) har etablerat sig på en av öarna i Södra skärgården av fastighetsekonomiska skäl, även om verksamheten skulle gynnas av en bas på fastlandet vid Saltholmen.

Det höga utvecklingstrycket och efterfrågan på mark längs kusten, och särskilt i de lägen som är mest attraktiva för maritim näringslivsutveckling, är en central utmaning i den kommunala planeringen. Att många företag har intressen över kommungränserna pekar också på vikten av samordning mellan kommuner i frågan. De lägen som är aktuella för maritim näringslivsutveckling på grund av tillgänglighet och teknisk infrastruktur på landsidan är också de platserna som erbjuder de mest attraktiva lokaliseringsförutsättningarna för andra verksamheter utan maritim tillknytning. Läger vi till närhet till kusten så kvarstår kommunernas mest attraktiva lägen för etablering av bostäder och fritidshus.

I många av de studerade kommunerna finns en stor andel av dagens befolkning koncentrerad längs kusten. Det innebär också ett behov av att lokalisera kommunal service i relativt kustnära lägen. Detta gäller i synnerhet för ökommunerna Orust, Tjörn och Öckerö, där i stort sett all mark är kustnära och/eller skyddsvärd. Det påverkar också tätbebyggda ösamhällen i Kungälv och Göteborg. I dessa fall är det inte alltid möjligt att reservera ytor i kustnära lägen för maritima verksamheter.

En framträdande intressekonflikt (eller planeringsutmaning) i kustzonen, som lyfts av både näringslivet och kommunerna, är avvägningar mellan näringslivsutveckling (och annan utveckling av mark- och vattenytor) å ena sidan och skyddsintressen kopplade till naturvård och friluftsliv å andra sidan. Flera näringslivsrepresentanter har synpunkter på att både allmänhetens tillgång till kusten (genom strandskyddet) och skyddad natur (i form av till exempel ålgräsängar eller naturreservat) väger tyngre i den kommunala planeringen än företagets möjligheter till expansion. Också kommuner lyfter strandskyddet som en begränsning i sina beskrivningar.

Vissa näringar innebär också en negativ påverkan på omgivningen i form av buller eller utsläpp till luft eller vatten, samtidigt som de kan erbjuda viktiga arbetsplatser och skapa grogrund för andra verksamheter. Att hitta vägar framåt där både näringslivsintressen, naturvårdsintressen och allmänhetens friluftslivsintressen i kustzonen går att balansera kommer sannolikt kräva omfattande och nära samarbete över kommungränserna, och ökad samnyttjande av de anläggningar och den infrastruktur som behövs.

Dialogen med kommunerna upplevs i vissa fall som bristfällig från näringslivsrespondenternas sida. Flera upplever att det är svårt att få respons i tidigt skede på olika utbyggnadsplaner eller -förslag, och att det är svårt att hitta alternativa lösningar i de fall där kommunen ser att den föreslagna utvecklingen inte är genomförbar eller önskvärd. Några uppger också att de fått löften om lösningar som sedan inte materialiserats, och att otydliga eller motstridiga budskap i kombination med långa tidshorisonter för utbyggnad av teknisk infrastruktur gör det svårt att planera för verksamhetens framtid.

Under föregående rubrik nämndes verksamheter inom *marin teknik och produktion* med behov av närhet till kusten för test och utveckling av produkter. Under intervjuerna framkom att lokalisering längre in i landet också kan vara intressant, till exempel med närhet till transportinfrastruktur (E6) i kombination med vatten (Göta älv). En av respondenterna såg en stor potential att bättre utnyttja älvstränderna mellan Göteborg och Kungälv.

I den övergripande enkäten framgår också att många verksamheter (60 procent av respondenterna) också vill nyttja fler allmänna ytor i kustzonen. Detta gäller både mark- och vattenytor, och kan vara en viktig fråga för kommunerna att beakta.

ÄNDRADE LOKALISERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR ÖVER TID: Stenbrott vid kusten och vattenbruk på land

Ett antal gamla *stenbrott* och lämningar från stenhuggarverksamhet återfinns längs Bohuskusten. Detta gäller framför allt granitbältet i norra Bohuslän, men förekommer också längre söderut, till exempel på flera platser längs kusten kring Västra Frölunda i Göteborg (Rio Kulturkooperativ, 2008). Många av verksamheterna etablerades vid förra sekelskiftet, och kusten var en avgörande lokaliseringsfaktor på grund av transportmöjligheterna som havet erbjöd. Produktionen hade sin högsta intensitet 1900-1920, och stenen avsattes främst i Tyskland. 1936 lades produktionen ner. Eftersom mer effektiva transportmöjligheter på väg uppstod och kustzonens attraktivitet för annan användning (däribland fritidshus och rekreation) ökade, så flyttade stenbrotten längre från kusten. Exemplet är intressant eftersom spår av denna näringsverksamhet finns kvar längs kusten i dag, men framförallt (åtminstone i detta sammanhang) för att illustrera att avgörande lokaliseringsfaktorer kan ändras över tid.

Ett annat exempel på ändrade förutsättningar över tid som är mer aktuellt i dag är *landbaserat vattenbruk*. Teknikutveckling och miljökrav har över tid bidragit till att anläggningarna som lokaliseras längs kusten har blivit mer och mer slutna. Recirkulerande vattenbruk (Recirculating Aquaculture Systems - RAS) innebär att man återanvänder odlingsvattnet, och därför blir betydligt friare när det gäller anläggningens lokalisering. I Sverige används tekniken framförallt vid sättfiskanläggningar och på odlingar med ostron, abborre, gös, tilapia, ål och regnbåge.² Landbaserade odlingar är mer oberoende av den lokala miljön då vattnet exempelvis kan tas från olika källor, t.ex. grundvatten och recirkuleras i varierande grad för att reducera vattenåtgången.³ Vi har inte kommit i kontakt med landbaserat vattenbruk i förbindelse med denna kartläggningen, men en stor anläggning planeras i Sotenäs, strax norr om det studerade området. Ansökan om miljötillstånd ligger sedan 4 år hos myndigheterna och dom i Mark och Miljööverdomstolen väntas under våren 2021.⁴

² Källa: Jordbruksverket, "Svenskt vattenbruk – webbportalen för Sveriges vattenbrukare", <http://www.svensktvattenbruk.se/46/att-driva-vattenbruk/vattenbruksinriktning-och-teknik/landbaserat-vattenbruk.html> (hämtad 2021-03-23).

³ Länsstyrelsen i Västra Götaland (2020). "Vägledning för marint vattenbruk i Västra Götaland." <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.4a4eb7416faedec12529f83/1581595901802/2020-02.pdf>

⁴ Källa: Sotenäs kommun – Företagsetablering. <https://www.sotenas.se/naringslivarbete/etableringavflaxodling.4.4d5cb1e6173c24d0f12397ac.html> (hämtad 2021-03-31)

6 POTENTIAL ATT SAMNYTTJA YTOR

I kapitel 3 och 4 beskrivs verksamheternas behov av mark- och vattenytor i dag och i framtiden. I kapitel 5 fördjupas bilden med utgångspunkt i telefonintervjuer och inspel från kommunerna. Där beskrivs vilka faktorer som varit avgörande för verksamheternas lokalisering vid kusten, men också vilka hinder eller utmaningar det kustnära läget innebär, särskilt med tanke på att expandera och utveckla verksamheten.

Att samnyttja ytor mellan verksamheter eller med andra intressen kan i många fall vara en lösning på platsbrist, eller ett sätt att effektivisera verksamheten och minska utgifter. Både enkäten och de uppföljande telefonintervjuerna visar att det finns ett utbrett samarbete mellan maritima näringsverksamheter i området redan idag. Men det finns skillnader mellan sektorer, och hur de olika verksamheterna förhåller sig till andra intressen i omgivningen.

En viktig frågeställning i kartlägningsarbetet var att undersöka *hur företagen och övriga aktörer ser på förutsättningarna att samnyttja mark i nära anslutning till vatten. Sker detta redan idag? Finns potential att öka samnyttjandet?*

Frågan inkluderades i enkäten, med möjlighet att skilja mellan samnyttjande av egna anläggningar eller allmänna ytor. Vi frågade också om det fanns olika möjligheter till samnyttjande inom den egna sektorn, mellan olika sektorer och med allmänheten. Avslutningsvis fanns också möjlighet för respondenterna att beskriva i löpande text vilka möjligheter och utmaningar de ser kopplade till samnyttjande av ytor.

I följande kapitel beskrivs först den respons som samlats in via enkäten, och vad vi kunnat utläsa från dessa svar. Den övergripande analysen av enkätsvaren kompletteras och fördjupas sedan med inspel från telefonintervjuerna.

Företagens respons på enkätfrågan om samnyttjande redovisas i följande matris. Raderna illustrerar respondenter från det maritima näringslivets fyra övergripande sektorer. I kolumnerna utläses hur företagen ser på möjligheterna till ömsesidigt samnyttjande inom egen sektor, med andra sektorer och med utvalda allmänna intressen.

Samnyttjande av mark- och vattenytor	Fritid och turism	Havet som naturresurs	Marin teknik och produktion	Transport	Rörligt friluftsliv	Rekreation vid kusten	Privat fiske eller insamling
Fritid och turism	64%	57%	43%	36%	64%	50%	36%
Havet som naturresurs	0%	13%	0%	0%	0%	0%	0%
Marin teknik och produktion	24%	32%	52%	28%	32%	28%	24%
Transport	20%	20%	20%	100%	20%	20%	20%

Matrisen visar att verksamheter framförallt ser möjligheter till att dela mark- och vattenytor med andra verksamheter inom samma sektor. Verksamheter inom fritid och turism ser även potential att samnyttja ytor med verksamheter inom andra sektorer. Verksamheter med havet som naturresurs ser minst möjligheter till samnyttjande. Vad dessa skillnader kan bero på kommer beskrivas längre ner med hänvisning till telefonintervjuerna.

I enkäten konkretiserades samnyttjande med "allmänna intressen" genom att lista tre exempel på vanliga aktiviteter i kustzonen. Dessa var *Rörligt friluftsliv (t.ex. kajakpaddling, vandring, båtliv), Rekreation vid kusten (badplatser, dykning, privata båtplatser, fritidsboende),* samt *Privat fiske eller insamling av råvaror*. Tanken bakom var att undersöka om det fanns skillnader mellan mer övergripande intressen, platsspecifika intressen knutna till kusten samt intressen vid kusten som även innebär uttag av naturresurser.

Förväntningen var att övergripande intressen skulle uppfattas som enklare att samsas med än de platsspecifika, vilket bekräftas av responsen från två av sektorerna – *Fritid och turism* samt *Marin teknik och produktion*. För de övriga sektorerna visas ingen skillnad mellan olika allmänna intressen, men verksamheter inom *Transport* är något mer positiva till samnyttjande (20% ser möjligheter) jämfört med verksamheter med *Havet som naturresurs* som enligt inkomna enkätsvar inte ser möjlighet till samnyttjande med allmänheten.

Med stöd av telefonintervjuer med utvalda verksamheter har vi försökt att utveckla vad skillnaderna mellan de olika sektorerna består i när det kommer till verksamheternas syn på samnyttjande av egna anläggningar och allmänna ytor i kustzonen. Flera av de intervjuade verksamheterna beskriver att det pågår ett utbrett samarbete redan idag, särskilt inom sektorer men också inom avgränsade geografiska områden. Många ser samtidigt också potential till ökad samverkan. Det finns också en del begränsningar som identifierats, och som behöver lyftas.

6.1 Samnyttjande och samverkan mellan maritima verksamheter är utbrett

Många av respondenterna uppger att de samverkar med andra aktörer och intressen redan idag. Detta gäller i huvudsak för verksamheter inom *marin teknik och produktion* samt *fritid och turism*. Vi ser också tecken på att samverkan ökar i områden med högt utvecklingsstryck – i detta fall Marstrand och Göteborg.

Samarbeten mellan de maritima verksamheterna förekommer på olika nivåer. Många samverkar gärna inom den egna sektorn – framför allt med företag som har en kompletterande verksamhet och inte ligger i direkt konkurrens med den egna verksamheten. Exempel på detta är större maskiner så som lyftkranar, som kan ägas av en verksamhet och hyras av flera andra med behov av att sjösätta eller hämta upp större eller mindre båtar. Ett annat exempel är att hyra kajplats av varandra eller dela på anläggningar på land för att effektivisera markanvändningen.

Samverkan mellan verksamheter på tvärs av sektorerna förekommer också i flera fall, och anses gynnsamt, särskilt i områden som lockar besökare och turister. Exempel på detta kan vara att hyra större fartyg för utflykter och aktiviteter vid behov ("*Alla kan inte ha stora båtar själva*"), eller att kunna servera närproducerad sjömat till sina gäster.

En del respondenter uppger att de delar på mark eller faciliteter med föreningar, men pekar också på utmaningar kopplat till detta. Det uppges finnas en kulturskillnad mellan företagen och föreningarna vilket resulterar i viss frustration hos förstnämnda. Krocken består i att företagen själv upplever en brist på plats samtidigt som föreningarnas arrenderade ytor nyttjas ineffektivt och arrangemang vid kusten som påverkar verksamheten drar ut på tid.

En annan samverkansform som nämns av flera respondenter är inte kopplat till dagens mark- och vattenanvändning, men handlar om att företag som ser behov av att utveckla kustzonen går ihop och lägger fram sin sak gemensamt för kommunen. Dessa grupperingar kan också erbjuda ett forum för att diskutera hur de olika verksamheternas behov ser ut, och i ett tidigt skede i planeringen titta på hur samnyttjande kan bidra till att minska det tillkommande ytanspråket.

6.2 Det finns praktiska, ekonomiska och juridiska hinder för samnyttjande

Flera av verksamheterna uppger att samverkan mellan den egna verksamheten och andra aktörer i kustzonen redan sker i den utsträckning det är möjligt. Detta lyfts i synnerhet av representanter från sektorerna *marin teknik och produktion* och *transport*. Gemensamt för dessa sektorer är att det förekommer aktiviteter som innebär risk eller negativ påverkan på människor i omgivningen.

Respondenter inom *marin teknik och produktion* använder sig i flera fall av tunga maskiner, och anser det inte möjligt eller önskvärt att allmänheten rör sig fritt inom området. Detta presenteras också som en försäkringsfråga, där företagets premier drar i väg i fall där påtryckningar funnits från kommunen om att öppna upp mer av verksamhetsområdet. Under vissa tider ser de dock för sig att kajer och bryggor skulle kunna vara tillgängliga för bad eller fiske.

"Kommunen vill ha arrendeavgifter, men har inte förståelse för att försäkringspremier drar iväg vid samnyttjande - särskilt med allmänheten." - Verksamhet inom marin teknik och produktion i Kungälv kommun.

En särskild begränsning som gäller för flera verksamheter inom sektorn *havet som naturresurs* är Livsmedelslagen: "*Lagstyrd verksamhet samlokaliseras inte. Det går inte att samverka för vi är så hårt styrda av regelverk.*" – verksamhet inom sektorn *havet som naturresurs* i *Stenungsunds kommun*. Verksamheterna ser dock en skillnad mellan förädlingsverksamheten på land och produktionsverksamheten på vatten där sistnämnde i högre grad kan kombineras med allmänhetens möjlighet att röra sig i närheten.

6.3 Många verksamheter ser potential att effektivisera markanvändningen

För många företag anses möjligheten till ökat samnyttjande stor både för verksamheter i egen sektor, annan sektor och med allmänheten. Samnyttjande för verksamheter lokaliserade inom industriområden sker redan i stor utsträckning. Där ses dock lägre potential för samnyttjande med allmänheten.

I intervjuerna nämnde en del respondenter bostadsbyggande som en möjlighet snarare än målkonflikt. Verksamheterna har i dessa fall sett utveckling av ett bostadsområde både som potential för utveckling av närområdet och som potential för ökat kundunderlag.

För verksamheter inom sektorn *marin teknik och produktion* med småbåtshamnar och vinterförvaring framgår att hamnen med båtplatser och förvaringshallar med service kan placeras på olika ställen, vilket de i vissa fall redan gör. Däremot lyfter respondenter inom denna verksamhet att avstånden inte bör vara för stora, med tanke på effektivitet i driften.

Några verksamheter inom samma sektor uppger också att de funderat på möjligheter att förvaring skulle kunna ligga längre bort från kusten. Detta gäller dock för mindre båtar, då transport med stora båtar inte ses som möjligt över långa avstånd.

Urvalet är begränsat, och i många fall är förhållanden för företagen plats- och branschspecifika vilket försvårar möjligheter att dra övergripande slutsatser. Många företag som intervjuats har dock haft båtservice/marinor och där kan större liknelser uttydas och därmed fler slutsatser dras.

7 FORTSATT ARBETE

I detta kapitel presenteras några inspel till hur kartläggningen kan vidareföras av Göteborgsregionen och av de berörda kommunerna med koppling till den fysiska planeringen i kustzonen. Dessa inspel tar utgångspunkt i behov och potential för ökad samnyttjande av mark- och vattenytor, och för att komma dit kan det behövas konkreta åtgärder både på mellankommunal nivå, mellan kommuner och företag, samt i grupperingar och forum för verksamheter (primärt baserat på geografisk tillhörighet, men det kan också finnas relevanta frågor att diskutera inom branschorganisationer).

7.1 Möjligheter till ökad samverkan mellan kommuner och verksamheter i kustzonen

SAMVERKAN MELLAN KUSTKOMMUNER	SAMVERKAN MELLAN KUSTKOMMUNER OCH MARITIMA VERKSAMHETER	SAMVERKAN MELLAN MARITIMA VERKSAMHETER
<ul style="list-style-type: none"> • Pågår inom flera forum redan, men i mindre utsträckning kopplat till maritima näringar. • Möjlighet att gemensamt ta upp frågor med andra aktörer som Länsstyrelse eller myndigheter. • Diskutera mark- och vattenberedskap och satsningar på utpekade noder med förutsättning för näringslivsutveckling. 	<ul style="list-style-type: none"> • Enligt respondenter från enkäten pågår dialog, men återkopplingen upplevs som bristfällig. • Kan vara aktuellt att etablera nya forum för att hantera utmaningar för maritima näringar eller områden med många motstående intressen. • Undersöka möjlighet att påverka genom tydligare arrendeavtal för mark och vatten i kustzonen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lokala sammanslutningar finns mellan företag på vissa geografiska platser. • Dessa forum kan fylla en viktig roll när det gäller att identifiera potential för samnyttjan i ett tidigt skede i planeringen. • Svårare att identifiera synergier mellan verksamheter som ligger utspridda och utanför verksamhetsområden.

Dessa punkter baseras på inspel från enkäter och intervjuer, och utgör bara ett fåtal exempel på vad samverkan kring maritim näringslivsutveckling kan innebära för olika aktörer i kustzonen. Som nämnt finns redan många etablerade strukturer, men också brister i samverkan och specifika frågor som inte hanteras på tillräckligt detaljerad eller konkret nivå i dag.

7.2 Ökad kunskap om maritima näringars behov i kommunernas fysiska planering

Flera utpekade noder i den fördjupade strukturbilden för kustzonen är särskilt intressanta för maritim näringslivsutveckling. Det är också närliggande att tänka att en starkt möjliggöring att röra sig längs den yttre skärgården i nord-sydlig riktning – också för de som inte har egen båt – skulle gynna verksamheterna i området. Fortsatt arbete med fysisk planering både inom och över kommungränserna bör identifiera vad som är unika förutsättningar i de olika noderna som går att bygga vidare på, samt vilka lösningar som kan vara aktuella för att koppla ihop noderna för turism, arbetspendling och varutransport.

Kommunal mark- och vattenberedskap har kopplingar till detta, och är också avgörande för att styra utvecklingen till noderna eller till andra platser med möjlighet till infrastrukturförsörjning. I detta arbete bör det också ingå kartläggning av verksamheter som kan fungera i symbios och samnyttja ytor, utrustning eller arbetskraft. Att bidra till att underlätta för nya och befintliga verksamheter genom samlokalisering i kluster kan göra kommunen mer attraktiv för

nyetableringar. Kommunernas kartläggning bör också undersöka vilka andra aktörer som kan gynnas av en samlokalisering med maritima näringar, till exempel forskning eller utbildning.

Kommunernas påverkansmöjlighet genom mark- och vattenarronden i kustzonen har nämnts av flera respondenter och lyfts också ovan som en aktuell fråga att utreda.

7.3 Fördjupade och longitudinella studier om maritima näringslivets ytbehov

Den föreliggande kartläggningen genomfördes under en begränsad tidsperiod, och under ovanliga omständigheter. Detta har sannolikt påverkat både omfånget av inkomna svar och hur verksamheterna ser på sin framtid.

2020 var ett år med omfattande restriktioner i samhället som påverkat näringslivet, i synnerhet besöksnäringen. Detta läge har vidareförts in i första del av 2021, och gör det svårare att planera verksamhetens utveckling både på kortare och mellanlång sikt.

Det har också genomförts ett antal undersökningar inom området av hur näringslivet påverkats av pandemisituationen, vilket kan ha bidragit till en enkättrötthet hos respondenterna.

Många företag som svarat uppger dock att de ser en stor potentiell nytta i att kartlägga verksamheternas ytbehov i kustzonen, och att tillgång på mark och vatten utgör en viktig begränsande faktor. Detta resonerar med kommunernas respons på den tidigare genomförda intervjustudien, där behov av ökad kunskap om de maritima näringarnas mark- och vattenbehov pekades ut.

En spridning av olika sektorer och geografiska områden i enkäten har gjort det möjligt att ana vissa mönster och identifiera generella utmaningar, särskilt med stöd av fördjupande telefonintervjuer. Men vi ser också att många behov och utmaningar är specifika för vissa områden eller typer av maritima verksamheter. Att arbeta vidare med dessa frågor görs lämpligast på en mer lokal nivå, inom en kommun eller i samarbete mellan angränsande kommuner.

De större verksamheterna inom transportsektorn togs inte med i den fördjupade delen av denna kartläggning. Detta beror på resursprioritering och representativitet, men också på att dessa aktörers intressen redan väger tungt i kommunernas fysiska planering. Det betyder inte att det inte finns utmaningar och behov av fördjupad kunskap. Frågornas omfång och komplexitet kräver dock en egen fördjupning, där strategiska mål för industriell produktion och storskalig godstransport tas i beaktning. Det finns miljövinster i en ökad andel vattenburna transporter, men satsningar inom området sker inte utan påverkan på andra intressen i kustzonen. Fler och större fartyg innebär också större risker för omgivningen, både när det gäller transport av farligt gods, påverkan på känsliga naturmiljöer (till exempel vid muddring av hamnar och farleder), samt möjliga konflikter med yrkesfiske, vattensport eller småbåtstrafik.

Det kan också vara intressant att göra uppföljande kartläggningar längre fram i tid, för att se hur både responsen och näringsverksamheternas behov ändrar sig. En särskilt intressant fråga för uppföljning är hur utvecklingen kopplat till samnyttjande ser ut.

Goda exempel på samverkan mellan olika näringar eller mellan näringsliv och andra intressen kan också vara intressanta att dokumentera mer i detalj, till exempel i form av fallstudier, för att visa möjligheter och inspirera till nya samarbeten på fler platser längs kusten.

Referenser

Göteborgsregionen (2018). Tillgänglighet till kusten. Konsultrapport från Ramboll.

https://goteborgsregionen.se/download/18.36972e0b1633fa36e29386a/1525784857768/Tillg%C3%A4nglighet%20till%20kusten%2020180413_minskad%20filstorlek.pdf

Göteborgsregionen (2019). Fördjupad strukturbild för kustzonen - överenskommelser för framtida planering i Göteborgsregionen, Orust och Uddevalla.

<https://goteborgsregionen.se/download/18.4781804816e3f7812de162cc/1573046729880/F%C3%B6rdjupad%20strukturbild%20f%C3%B6r%20kustzonen.%20GR,%20Orust%20och%20Uddevalla.%202019-10-18.pdf>

Havs- och vattenmyndigheten (2018). Marin strategi för Nordsjön och Östersjön 2018-2023 - bedömning av miljö tillstånd och socioekonomisk analys.

<https://www.havochvatten.se/download/18.5b07be29168ba461a9846f4a/1549542287388/rapport-2018-27-marin-strategi-for-nordsjon-och-ostersjon-2018-2023.pdf>

Havs- och vattenmyndigheten (2021). Marin strategi för Nordsjön och Östersjön. Samråd om uppdaterat åtgärdsprogram för havsmiljön i Nordsjön och Östersjön 2022-2027 enligt havsmiljöförordningen. Remissversion.

<https://www.havochvatten.se/download/18.418c61bf17551f2766568f2e/1604080883860/marin-strategi-nordsjon-ostersjon-dnr-2807.pdf>

Länsstyrelsen i Västra Götaland (2000). Kustområdet och skärgården i Bohuslän - - en värdebeskrivning av ett nationallandskap enligt 4 kap miljöbalken. Publikation 2000:8 ISSN 1403-168X. [http://ext-](http://ext-dokument.lansstyrelsen.se/VastraGotaland/Samby/Obruten_kust/Rapport_2000_8_Kustomradet_och_skargarden_i_Bohuslan.pdf)

[dokument.lansstyrelsen.se/VastraGotaland/Samby/Obruten_kust/Rapport_2000_8_Kustomradet_och_skargarden_i_Bohuslan.pdf](http://ext-dokument.lansstyrelsen.se/VastraGotaland/Samby/Obruten_kust/Rapport_2000_8_Kustomradet_och_skargarden_i_Bohuslan.pdf)

Länsstyrelsen i Västra Götaland (2020). "Vägledning för marint vattenbruk i Västra Götaland."

<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.4a4eb7416faedec12529f83/1581595901802/2020-02.pdf>

**BILAGA 1
METODBESKRIVNING**

1. GEOGRAFISK AVGRÄNSNING

Kartläggningen fokuserar på kustzonen i Göteborgsregionen, Orust och Uddevalla. Detta innebär avgränsningen till kommunerna Kungsbacka, Göteborg, Öckerö, Kungälv, Tjörn, Orust, Stenungsund och Uddevalla.

Den första näringslivsenkäten riktade sig till företag med registrerat säte i någon av dessa åtta kommuner. I ett påföljande steg spreds enkäten också till företag inom olika nätverk utan att filtreras utifrån kommuntillhörighet. Avgränsningen definierades istället i en beskrivande text i enkäten.

Det ansågs också önskvärt att öppna för respons från företag med bas utanför området som har intressen inom den berörda kustzonen och anser detta som en del av sitt "influensområde".

Under kartläggningen inkom två svar från företag som har hela sin verksamhet utanför det studerade området (ett i Varberg och ett i Sotenäs). Dessa har filtrerats bort från den övergripande analysen, men redovisas i vissa kartor som referensexempel.

2. METODREFLEKTION

Det fanns flera försvårande förutsättningar för kartläggningen vilket begränsar dess validitet. Utmaningarna handlar dels om möjligheten att identifiera och inhämta information från målgruppen samt dels deras förmåga att besvara frågor om framtiden givet nuvarande samhällssituation.

Den huvudsakliga utmaningen är att det saknas uppgifter om rampopulationen. Det saknas dels uppgifter om vilka verksamheter som är en del av det maritima näringslivet. För de som går att identifiera på basis av branschtillhörighet via Företagsregistret finns det endast kvalitativa kontaktuppgifter för en mindre andel.

Enkätundersökningen till verksamheter hade en ovanligt låg svarsfrekvens. En möjlig förklaring, som nämndes av ett fåtal respondenter, är hög enkättrötthet med anledning av flera pågående undersökningar gällande pandemins konsekvenser.

En sista utmaning, som också den är förknippad med pandemin, gäller verksamheternas förmåga att uttala sig om framtida ytbehov. Frågeställningarna i vår enkät handlar om framtida markbehov inom en begränsad tidshorisont (1-5 år). Verksamheter, framförallt inom besöksnäringen, fick undersökningen i en situation där det kunde vara svårt att spå om framtiden.

3. ENKÄTUNDERSÖKNING TILL VERKSAMHETER INOM DET MARITIMA NÄRINGSLIVET

En övergripande kartläggning av maritima näringslivets ytbehov genomfördes via en digital enkätundersökning till verksamheter i de ovan nämnda åtta kustkommunerna¹. Sammanlagt erhöles 53 svar vilket utgjorde underlaget för kartläggningen. Undersökningen genomfördes under årsskiftet 2020/2021. Enkäten utvecklades och distribuerades via verktyget Survey123, som är en del av tjänsten ArcGis Online från ESRI. Undersökningen distribuerades dels till ett riktat urval, dels genom öppen spridning via Göteborgsregionens hemsida, kommuner, branschorganisationer och nyhetsbrev.

3.1 Urval

Kartläggningens urval av företag gjordes med hjälp av SNI-koder och adressuppgifter (besöksalternativt postadress). Totalt bestod urvalet av 962 unika företag inom de åtta fördelat mellan 52 SNI-koder, se tabell 1 nedan.

SNI-koder valdes ut med hjälp av den nationella maritima strategins indelning i maritima sektorer enligt följande: *Transport* (rederier, hamn- och logistikföretag), *Marin teknik och produktion* (teknik-, system- och underleverantörer, varv samt fritidsbåtsindustrin), *Havet som naturresurs* (livsmedel, energi från våg, vatten och vind, substrat för biobränslen mineral m.m.), *Fritid och turism* (färjetrafik, kryssningsverksamhet, skärgårdsturism, fritidsfiske, handel med fritidsbåtar samt marinor) samt *Service* (t.ex. skeppsmäklare, försäkringsbolag, kommersiell sjömätning och undersökningsverksamhet). Den nationella maritima strategin har en uppföljningsmodell där SCB samlar in data och statistik om företagen utifrån denna indelning och utgår ifrån företagens SNI-koder.

Tabell 1. SNI-koder och branscher, per sektor.

Sni-kod	Bransch	Sektor
3111	Trålfiske i saltvatten	Havet som naturresurs
3119	Övrigt saltvattenfiske	Havet som naturresurs
3120	Sötvattenfiske	Havet som naturresurs
3210	Fiskodling i saltvatten	Havet som naturresurs
3220	Fiskodling i sötvatten	Havet som naturresurs
10200	Beredning och hållbarhetsbehandling av fisk samt skal- och blötdjur	Havet som naturresurs
46380	Partihandel med andra livsmedel, bl.a. fisk samt skal- och blötdjur	Havet som naturresurs
46491	Partihandel med sport- och fritidsartiklar	Havet som naturresurs
47230	Specialiserad butikshandel med fisk, skal- och blötdjur	Havet som naturresurs
13922	Tillverkning av presenningar, tält, segel o.d.	Marin teknik och produktion
26300	Tillverkning av kommunikationsutrustning	Marin teknik och produktion
28110	Tillverkning av motorer och turbiner utom för luftfartyg och fordon	Marin teknik och produktion
30110	Byggande av fartyg och flytande materiel	Marin teknik och produktion
30120	Byggande av fritidsbåtar	Marin teknik och produktion
33150	Reparation och underhåll av fartyg och båtar	Marin teknik och produktion
42910	Vattenbyggnad	Marin teknik och produktion
52220	Stödtjänster till sjötransport	Transport
50401	Regulär sjötrafik på inre vattenvägar av gods	Transport
50101	Regulär sjötrafik över hav och kust av passagerare	Transport
50102	Icke regulär sjötrafik över hav och kust av passagerare	Transport
50201	Regulär sjötrafik över hav och kust av gods	Transport
50202	Icke regulär sjötrafik över hav och kust av gods	Transport
50301	Regulär sjötrafik på inre vattenvägar av passagerare	Transport
50302	Icke regulär sjötrafik på inre vattenvägar av passagerare	Transport
50402	Icke regulär sjötrafik på inre vattenvägar av gods	Transport
52241	Hamngodshantering	Transport
52290	Övriga stödtjänster till transport	Transport
47643	Specialiserad butikshandel med båtar	Fritid och turism
47915	Postorderhandel och detaljhandel på internet med sport- och fritidsutrustning	Fritid och turism
55101	Hotellverksamhet med restaurangrörelse	Fritid och turism
55102	Drift av konferensanläggningar	Fritid och turism

55103 Hotellverksamhet utan restaurangrörelse	Fritid och turism
55201 Vandrarhemsverksamhet	Fritid och turism
55202 Stugbyverksamhet m.m.	Fritid och turism
55300 Campingsverksamhet	Fritid och turism
55900 Annan logiverksamhet	Fritid och turism
56100 Restaurangverksamhet	Fritid och turism
56300 Barverksamhet	Fritid och turism
65120 Skadeförsäkring	Fritid och turism
77210 Uthyrning och leasing av fritids- och sportutrustning	Fritid och turism
77340 Uthyrning och leasing av fartyg och båtar	Fritid och turism
79110 Resebyråverksamhet	Fritid och turism
79120 Researrangemang	Fritid och turism
79900 Turist- och bokningsservice	Fritid och turism
93111 Skidsportanläggningar	Fritid och turism
93112 Golfklubbar	Fritid och turism
93114 Trav- och galoppbanor	Fritid och turism
93119 Sporthallar och andra sportanläggningar	Fritid och turism
93120 Idrottsföreningar	Fritid och turism
93130 Gymanläggningar	Fritid och turism
93199 Övrigt sportverksamhet	Fritid och turism
93290 Övrigt fritid- och nöjesverksamhet	Fritid och turism

En av svårigheterna med att använda SNI-koder är att alla bolag inte är registrerade under rätt kod. En annan svårighet är att vissa områden inte har en tydlig SNI-kod. Gällande *”Fritid och turism”* går det inte att skilja maritima besöksnäringar från generella, varför denna grupp har varit svår att ringa in. För fritid och turism finns det inte heller en exakt definition av vad begreppet innefattar och området är fragmenterat. Därtill saknas SNI-koder för verksamheter inom *”Service”* och dessa har därför inte kunnat identifierades i denna kartläggning.

Med anledning av detta kompletterades SCB:s indelning i SNI-koder för maritima sektorer med ytterligare SNI-koder för näringar inom kustturism för att få ett mer representativt urval. En analys genomförd inom ramen för projektet Land Sea Act av projektpartnern Hamburg Institute of International Economics (HWWI) för NUTS-området Västsverige (SE23 Halland och Västra Götaland) visar att kustturism är den dominerande sektorn när det gäller arbetstillfällena och står för nästan 80 procent. I tidigare intervjustudie om maritima näringslivets behov i Göteborgsregionen, Orust och Uddevalla var det endast 14 % av deltagande företag som tillhörde sektorn fritid och turism.

Företagsuppgifter köptes in från Marknadsinformations företagsregister (Företagskontakt.se) och omfattande post- och besöksadress, SNI-kod, e-postadress och telefonnummer. Några adresser lades även till från ett register som Västra Götalandsregionen sammanställde 2018 över maritima företag. I registret fanns dock bara företagsnamn varvid mailadresser behövde letas upp manuellt, vilket var väldigt tidskrävande. Därför var det inte möjligt att gå igenom hela registret.

3.2 Spridning

Enkäten skickades i en första fas ut till de företagskontakter som köpts in. Utskicket gjordes med hjälp av tjänsten *”Getanewsletter”* som Göteborgsregionen använder sig av för utskick av nyhetsbrev. Ett första utskick gjordes den 22 december 2020 till de 982 företagsadresserna. Cirka 7 procent av

adresserna studsade och runt 30 procent av mottagarna öppnade mailet. En påminnelse skickades ut den 13 januari 2021. Även denna gång var det drygt 30 procent som öppnade utskicket.

I en andra fas gjordes ett mer öppet utskick där Göteborgsregionen förberett en nyhetssida med information och länk till enkäten för att underlätta spridning.

I första hand ombads befintliga kontakter inom kommunerna att sprida enkäten till maritima företag i kommunen, alternativt återkomma med adresser till relevanta företag. Några kommuner (Kungälv, Orust och Stenungsund) återkom med en lista över relevanta kontaktuppgifter medan övriga kommuner valde att själva sprida enkäten vidare till företagen. En av kommunerna återkom inte.

Utöver detta spreds enkäten via kontakt med Business Region Göteborg, Maritima klustret, Kristineberg Marine Research and Innovation Centre, Innovatum och Fiskekommunerna. Även här spreds enkäten på olika sätt, både direkt via e-post till kontakter inom egna nätverk och dels via sociala media, exempelvis via Kristinebergs Facebooksida. Göteborgsregionen delade även information på sin LinkedIn och Facebooksida.

3.3 Frågeställningar

Enkätundersökningen innehöll ett tiotal frågor gällande nuvarande och framtida ytbehov samt potential för samnyttjande. Frågor ställdes även om verksamhetens storlek samt huruvida de var intresserade av att delta i en fördjupad undersökning. Samtliga enkätfrågor framgår av tabellen nedan.

Tabell 2. Enkätfrågor

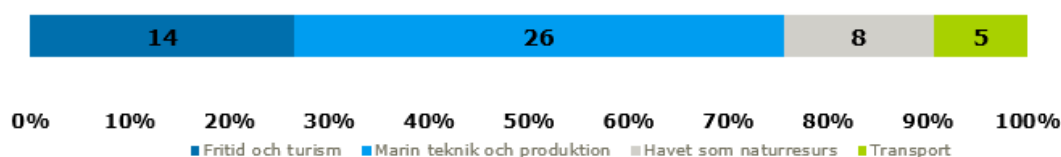
Fråga	Alternativ	Typ
Var finns verksamheten?	Rita i karta	Polygon i shp-format
Hur utspridd är verksamheten?	Samlad på en plats; På fler platser inom en kommun; Utspridd över flera kommuner	Envalsfråga
Vilka ytor nyttjar verksamheten idag?	Egna anläggningar: På mark; På vatten; Båda; Inga	Envalsfråga
	Allmänna ytor: På mark; På vatten; Båda; Inga	Envalsfråga
Vilka ytor kommer verksamheten behöva i framtiden?	Egna anläggningar: Mer plats på mark; Mer plats på vatten; Båda; Inga	Envalsfråga
	Allmänna ytor: Mer plats på mark; Mer plats på vatten; Båda; Inga	Envalsfråga
Hur viktig är kopplingen till kusten?	Egna anläggningar: Verksamhetens ytor på land måste ligga vid kusten; Verksamhetens vattenytor måste ligga vid kusten; Båda måste ligga vid kusten; Kräver inte närhet till kusten	Envalsfråga
	Allmänna ytor: Verksamhetens ytor på land måste ligga vid kusten; Verksamhetens vattenytor måste ligga vid kusten; Båda måste ligga vid kusten; Kräver inte närhet till kusten	Envalsfråga
Vilken sektor tillhör verksamheten?	Havet som naturresurs (t.ex. fiske, fiskodling, handel/beredning av sjömat); Marin teknik och produktion (t.ex. båtbyggare, reparation, underhåll, utstyr); Transport (av gods och passagerare, inklusive hamnar och stödtjänster); Fritid och turism (maritim besöksnäring, t.ex. övernattnig, uthyrning, upplevelser); Annan (beskriv)	Flervalsfråga; Textruta för alternativ "Annan"

Vilka andra intressen kan finnas på samma plats?	<p>Verksamhet med havet som naturresurs: Ytor på land kan samnyttjas; Ytor på vatten kan samnyttjas; Båda kan samnyttjas; Inga ytor kan samnyttjas</p> <p>Verksamhet inom marin teknik och produktion: Ytor på land kan samnyttjas; Ytor på vatten kan samnyttjas; Båda kan samnyttjas; Inga ytor kan samnyttjas</p> <p>Verksamhet inom transport: Ytor på land kan samnyttjas; Ytor på vatten kan samnyttjas; Båda kan samnyttjas; Inga ytor kan samnyttjas</p> <p>Verksamhet inom fritid och turism: Ytor på land kan samnyttjas; Ytor på vatten kan samnyttjas; Båda kan samnyttjas; Inga ytor kan samnyttjas</p> <p>Rörligt friluftsliv (t.ex. kajakpaddling, vandring, båtliv): Ytor på land kan samnyttjas; Ytor på vatten kan samnyttjas; Båda kan samnyttjas; Inga ytor kan samnyttjas</p> <p>Rekreation vid kusten (badplatser, dykning, privata båtplatser, fritidsboende): Ytor på land kan samnyttjas; Ytor på vatten kan samnyttjas; Båda kan samnyttjas; Inga ytor kan samnyttjas</p> <p>Privat fiske eller insamling av råvaror: Ytor på land kan samnyttjas; Ytor på vatten kan samnyttjas; Båda kan samnyttjas; Inga ytor kan samnyttjas</p>	<p>Matris med en rad per sektor.</p> <p>Envalsfråga för alternativen per sektor.</p> <p>Icke-obligatorisk fråga, vilket innebär att respondenterna kunde välja att svara på inga, några eller alla rader.</p>
Utveckla gärna på vilket sätt andra intressen relaterar till verksamheten	Öppen fråga	Textruta, icke-obligatorisk
Säsongsvariationer	Vår (mars-maj); Sommar (juni-augusti); Höst (september-november); Vinter (december-februari); Hela året	Flervalsfråga
Verksamhetens namn	Öppen fråga	Textruta, 255 tecken
Kortbeskrivning av verksamheten	Öppen fråga	Textruta, 1000 tecken
Hur många anställda har verksamheten?	Öppen fråga	Nummerruta
Uppföljning	Ja, på telefon; Ja, på mail, Ja, båda; Nej tack	Envalsfråga
Telefonnummer	(vid "Ja, på telefon" eller "Ja, båda")	Nummerruta
Mailadress	(vid "Ja, på mail" eller "Ja, båda")	Textruta

3.4 Svarefrekvens

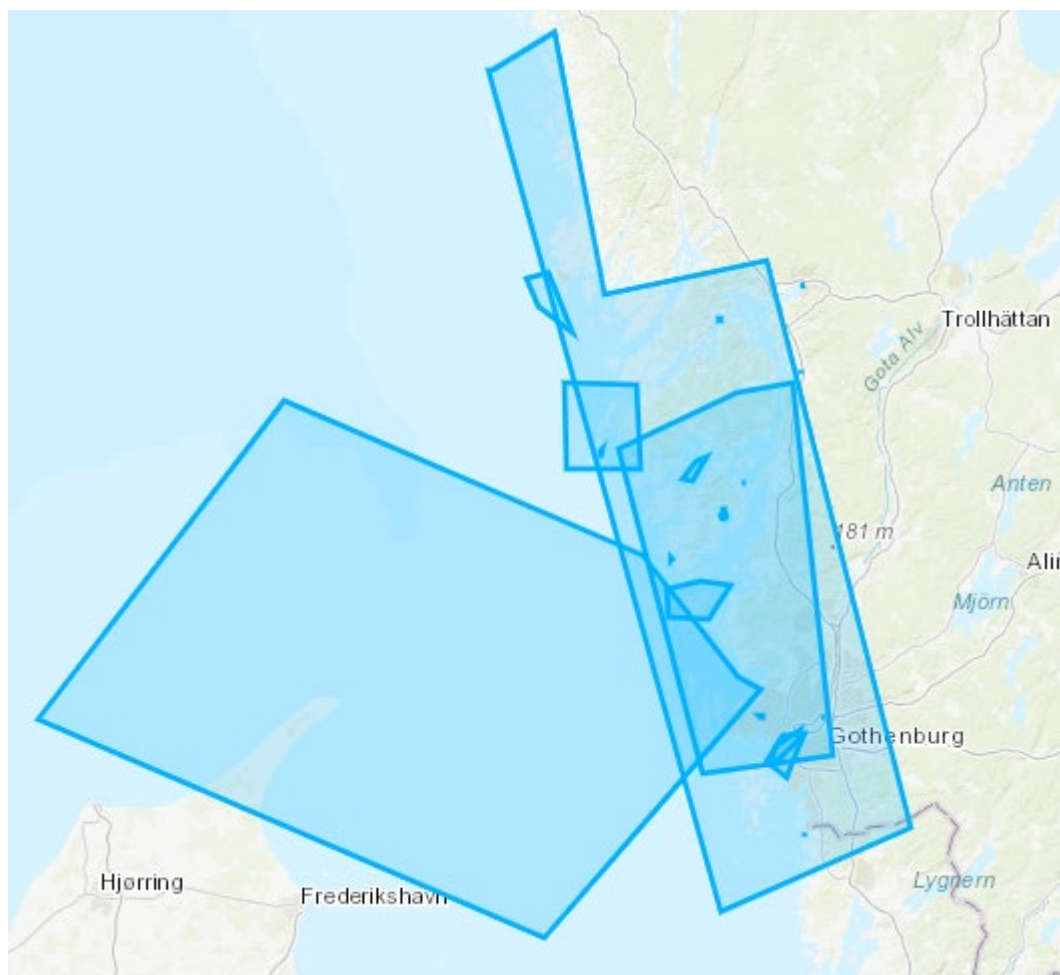
Enkätundersökningen resulterade i sammanlagt 53 svar, varav 34 från den riktade och 19 från den öppna spridningen. Svar erhöles från verksamheter inom samtliga sektorer. Flest svar inkom från verksamheter inom *Marin teknik och produktion* (motsvarande ca 50 procent). Transport var den sektor med minst antal svarande. Fördelningen mellan sektorer är snarlik den som framkommer nationell statistik från år 2015 vilket är senaste tillgängliga statistik. Den nationella statistiken har dock inte samma urval som denna kartläggning vilket även diskuterats i 1.1. En mer ingående bortfallsanalys försvåras dels av att det saknas uppgifter om hela populationen, dels att enkäten spridits öppet.

Figur 1. Respondenter, per sektor.

Verksamheter i samtliga åtta kommuner har besvarat enkätundersökningen. Flest antal svar har inkommit från verksamheter i Göteborg (13) och minst antal från Stenungsund (1). Verksamheternas influensområden var olika stora och återfanns längs hela kustlinjen, se Figur 2.

Figur 2. Karta över utpekade "influensområden" för maritima verksamheter.

4. ENKÄTUNDERSÖKNING TILL KOMMUNER

Även denna enkät togs fram och distribuerades i Survey123 för att ge respondenterna möjlighet att peka ut geografiska områden samt koppla utmaningar och frågeställningar kring maritim näringslivsutveckling i relation till andra intressen till dessa områden.

8 av 8 kommuner svarade. Sex kommuner pekade ut ett område och bidrog därmed med en post. En kommun skickade in 2 områden/poster och en kommun ritade in 3 områden. Sammantaget kartlades alltså 11 områden längs kusten med särskilt högt utvecklingstryck eller utmaningar kopplade till maritim näringslivsutveckling.

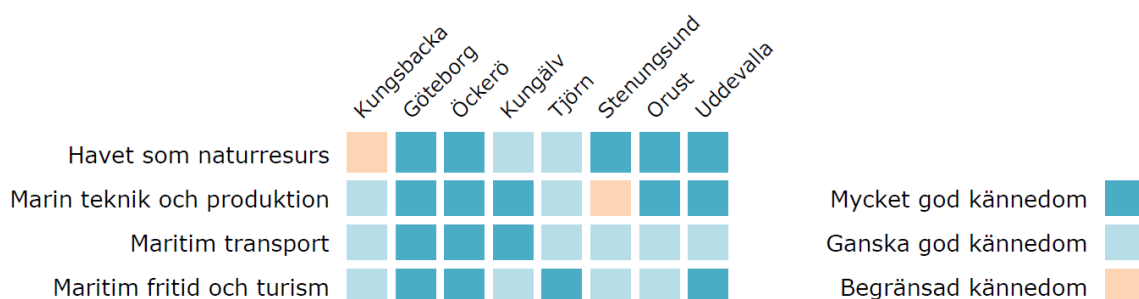
Enkäten skickades med följande introduktion: " Denna enkät riktar sig till representanter från kommunernas fysiska planering och näringslivskontor. Syftet är att identifiera områden med särskilt stort utvecklingstryck, områden vid kustzonen där verksamheter eller kommunens översiktsplanering

önskar en annan användning, eller andra "hotspots" där flera olika intressen möts inom ett begränsat område. Vi hoppas du har möjlighet att svara och bidra till kartläggningen."

Varje område ackompanjerades av obligatoriska frågor om aktuella planeringsutmaningar samt en beskrivning av kommunens syn på områdets utveckling.

I tillägg inkluderades en icke-obligatorisk fråga om kommunernas kunskap om olika sektorer inom det maritima näringslivet. Frågan utgick från samma fyra övergripande kategorier som användes i näringslivskartläggningen, med svarsalternativen "Mycket god kännedom", "ganska god kännedom" eller "Begränsad kännedom". På grund av en jämn spridning i kunskapsnivå mellan kommuner och över sektorer, samt en relativt stor grad av subjektivitet i bedömningen har denna analys inte redovisats i huvudrapporten, men en överblick över responsen redovisas i **Figur 3**.

Figur 3. Sammanställning över kommunrepresentanternas svar på fråga om kännedom om maritima närings utmaningar och behov.

5. FÖRDJUPAD KARTLÄGGNING – TELEFONINTERVJUER

5.1 Urval

Det primära syftet med att genomföra uppföljande intervjuer var att ställa fördjupande frågor kring potential och hinder kring samnyttjande av mark- och vattenytor vid kusten. Av hänsyn till tidplan och möjlighet att identifiera skillnader mellan olika typer av verksamheter och olika delar av området blev det också aktuellt att göra avgränsningar, både när det gäller geografi, storlek på företagen och sektorstillhörighet.

I enkäten fick respondenterna frågan om de var tillgängliga för uppföljande frågor på mail eller telefon. De som svarade nej på frågan togs inte med i urvalet för fördjupningen. Vi filterade också bort företag med enbart 1 anställd (där flera anställda kan tolkas som en indikator på en mer etablerad och platsbunden verksamhet) och företag med 100 anställda eller fler (som indikator på särskilt etablerade verksamheter vilkas intressen redan speglas i den fysiska planeringen). Vi bortsåg också från de verksamheter som inte håller till vid kusten idag, eftersom fördjupningen i första hand fokuserar på kustzonen (där det finns ett särskilt stort tryck från olika intressen).

Efter filtrering fanns fortfarande nästan 40 respondenter kvar. Därför gjordes även en avstämning mot kommunernas utpekade områden för att identifiera eventuellöverlappning. Detta påträffades vid Marstrand, med ett utpekade område med stort utvecklingstryck och flera enkätsvar inom samma område – det samma gäller Klädesholmen/Rönnäng på Tjörn. I Göteborg finns också överlappande enkätsvar som berör kommunens utpekade områden. I Öckerö hade hela kommunen pekats ut, vilket kan vara förståeligt med så mycket kust, men vilket gör det svårare att göra en fördjupad analys med koppling till kommunens utmaningar. Det fanns också bara tre mycket små och utspridda verksamheter i

enkäten. I Uddevalla och Kungsbacka fanns ingen överlappning mellan kommunens utpekade områden och verksamheterna från enkäten. I Stenungsund fanns viss överlappning i hamnen.

För att kunna undersöka olika utmaningar baserat på platsens förutsättningar valdes följande prioriterade geografiska indelningar som utgångspunkt för fördjupningen och det slutgiltiga urvalet:

- Mindre nod vid kusten med särskilt högt utvecklingstryck och många sammanfallande intressen inom ett begränsat område (Marstrand, med Rönnäng/Klädesholmen som möjlig komplettering)
- Område med särskilda natur-/skyddsintressen och flera sammanfallande verksamheter (Stigfjorden – med både "fritid & turism" och "havet som naturresurs" som representerade sektorer, i var sin ände av spektret för samnyttjanspotential. Möjlig komplettering från Hakefjorden/Askeröfjorden, inklusive Stenungsund).
- Större nod vid kusten, med koppling till en större omgivning både på land och till havs (Göteborg, särskilt kusten från Långedrag till Fiskebäck.)

Inom varje fördjupningsområde eftersträvades en spridning mellan olika sektorer. Intervjuer genomfördes med 4 företag från Göteborg, 4 från Marstrand och 3 från Stigfjorden och Hakefjorden.

5.2 Frågeställningar

Intervjuerna genomfördes semi-strukturerat via telefon. Frågorna kretsade kring verksamhetens lokalisering och förutsättningar till samnyttjande, se Tabell 3.

Tabell 3. Enkätfrågor fördjupad kartläggning.

Fråga	Delfråga
Var finns verksamheten?	
Hur viktigt är det nuvarande läget för verksamheten?	
Är er lokalisering en förutsättning eller begränsning för verksamheten?	
Vilka hinder/möjligheter ser du kopplat till samnyttjande?	Inom egen sektor Med verksamheter från andra sektorer Med allmänheten

5.3 Svarsfrekvens

Vi lyckades genomföra intervjuer med 8 av 9 initialt utpekade företag. Svårast var kontakten med verksamheter inom sektorn Havet som naturresurs, där en kandidat inte svarade och reserven endast kunde avsätta kort tid för intervjun. För övriga respondenter var responsen god och flera såg ett stort behov av att dessa frågor lyftes och diskuterades från kommunernas och Göteborgsregionens sida.